

JESCHUGNAT ISRAEL,

OF

VERLOSSING EN EEUWIGE BEHOUDENIS

**Voorgesteld uit Gods HEILIG WOORD gestaafd en bevestigd met den TALMUD, en de
Schriften der Oudste en vermaardste RABBIJNEN, tot opwekking, overtuiging, en
bekering, van het in de vier hoeken der Wereld verstrooide I S R A Ë L;**

**Door hun Broeder naar den Vleese, CHRISTIAAN SALOMO DUTSCH.
Predikant te Mijdrecht.**

DERDE DEEL. Het 1. Stuk.

Tot AMSTERDAM.

**By Dirk Swart en J. Scholten, Boekverkopers, op de hoek van de Singel en Oude
Lelystraat.**

1793.

**HOOFDSTUK III
ISRAELS VERLOSSING
EN EEUWIGE BEHOUDENIS
DEEL III, 1e STUK**

Bewerkt door Dr. J. Haitsma

**UITGEVERIJ J.J. GROEN EN ZOON
LEIDEN**

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2007**

Duijtsch laat aan dit deel de volgende opdracht voorafgaan:

Aan het hoog eerwaardig Godgeleerd Genootschap ter verdediging van de Christelijke Godsdienst en haar voornaamste waarheden, tegen haar hedendaagse bestrijders, opgericht te 's Gravenhage, wordt dit Derde Deel, Eerste Stuk, van Israëls verlossing en eeuwige behoudenis met alle verschuldigde eerbied en zegenbede voor zijn pogingen en leden opgedragen. Het bevat de staving van de gewichtige leerstukken der Heilige Drieëenheid in het algemeen, en de Godheid van de Zoon en van de Heilige Geest in het bijzonder, met weerlegging van de nieuwe aanvallen daarop; en is dus met het heilzaam doel van dit voortreffelijk genootschap in overeenstemming.

C.S. Duijtsch, Mijdrecht,
Predikant te Mijdrecht
den 1. Maart 1793

Uit deze opdracht blijkt, dat Duijtsch in dit 1^e Stuk van het 3^e Deel naast zijn doel om aan zijn eigen volk de verlossing en het eeuwig behoud voor te stellen, ook nog de opzet heeft de leerstukken betreffende de Heilige Drieëenheid en de Godheid van de tweede en derde Persoon daarvan te staven in verband met de jongste aanvallen daarop. De lezer zal merken dat hij in het bijzonder doelt op de Engelse sociniaanse fysicus en prediker Joseph Priestley (1733-1804) en de vrijzinnige lutherse predikant te Amsterdam, A. Sterck (1748-1815).

Ook boven dit deel plaatst Duijtsch het hele 53^e hoofdstuk van de profeet Jesaja, eerst in het Hebreeuws, daarna in de Statenvertaling.

Voordat we hemzelf weer het woord geven, informeren we de lezer heel summier over de gedachtegang van dit eerste Stuk van dit derde Deel. Het gaat over de vraag: Wie is de Knecht des Heeren in Jes. 53? Jesaja [p. 13-19]¹? Jeremia [p. 19-23]? Israël [p. 23v.v.]? In verband met de laatste veronderstelling behandelt Duijtsch tegelijk de kwestie: Wie zijn de 'wij' van dit hoofdstuk [p. 24v.v.]?

Het uiteindelijke antwoord op de eerstgenoemde vraag is: de Messias, Jezus van Nazareth, de God-mens. In verband met het God-zijn van Jezus schrijft Duijtsch dan uitvoerig over de Heilige Drieëenheid en de tweede Persoon daarvan. Vooral in dit gedeelte bestrijdt hij Priestley en Sterck, respectievelijk op de p. [299v.v.] en [410v.v.].

Wij plaatsen nu eveneens Jes. 53 voorop en geven dan Duijtsch zelf weer het woord.

1. Wie heeft onze prediking geloofd, en aan wien is de arm des HEEREN geopenbaard? 2. Want Hij is als een rijtje voor Zijn aangezicht opgeschoten, en als een wortel uit een dorre aarde; Hij had geen gedaante noch heerlijkheid; als wij Hem aanzagen, zo was er geen gestalte, dat wij Hem zouden begeerd hebben. 3. Hij was veracht, en de onwaardigste onder de mensen, een Man van smarten, en verzocht in krankheid; en een iegelijk was als verbergende het aangezicht voor Hem; Hij was veracht, en wij hebben Hem niet geacht. 4. Waarlijk, Hij heeft onze krankheden op Zich genomen, en onze smarten heeft Hij gedragen; doch wij achtten Hem, dat Hij geplaagd, van God geslagen en verdrukt was. 5. Maar Hij is

---

¹ De cijfers tussen de accolades [ ] geven de bladzijden aan in de oude uitgave

om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld; de straf, die ons den vrede aanbrengt was op Hem, en door Zijn striemen is ons genezing geworden. 6. Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons een iegelijk naar zijn weg; doch de HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen. 7. Als dezelve geëist werd, toen werd Hij verdrukt; doch Hij deed Zijn mond niet open; als een lam werd Hij ter slachting geleid, en als een schaap, dat stom is voor het aangezicht zijner scheerders, alzo deed Hij Zijn mond niet open. 8. Hij is uit den angst en uit het gericht weggenomen; en wie zal Zijn leeftijd uitspreken? Want Hij is afgesneden uit het land der levenden; om de overtreding Mijns volks is de plage op Hem geweest. 9. En men heeft Zijn graf bij de goddeloze gesteld, en Hij is bij den rijke in Zijn dood geweest, omdat Hij geen onrecht gedaan heeft, noch bedrog in Zijn mond geweest is. 10. Doch het behaagde den HEERE Hem te verbrijzelen; Hij heeft Hem krank gemaakt; als Zijn ziel zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des HEEREN zal door Zijn hand gelukkiglijk voortgaan. 11. Om den arbeid Zijner ziel zal Hij het zien, en verzadigd worden; door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij zal hun ongerechtigheden dragen. 12. Daarom zal Ik Hem een deel geven van velen, en Hij zal de machtigen als een roof delen, omdat Hij Zijn ziel uitgestort heeft in den dood, en met de overtreders is gesteld geweest en Hij veler zonden gedragen heeft en voor de overtreders gebeden heeft.

Eerste en voorlopige verklaring van Jesaja 53

[4-23] Het is opmerkelijk dat R. Abarbanel in zijn voorrede tot de verklaring van Jesaja opmerkt, dat dit boek vele vertroostende voorzeggingen bevat omtrent het heil, dat Israël te verwachten had met de komst van de Messias. En inderdaad, geen van de profeten heeft zo duidelijk en breedvoerig de gelukkige en bloeiende staat der kerk beschreven onder de regering van Koning Messias als Jesaja. Maar ik zal meer zeggen - iets dat R. Abarbanel en de andere rabbijnen over het hoofd gezien hebben - : Geen der profeten heeft de Persoon van Vorst Messias, zoals Hij zijn zou en het grote heil voor de kerk zou aanbrengen, met zulke levende kleuren getekend als deze evangelische profeet.

Mannenbroeders, laat ik u ter inleiding op de bespreking van dit verheven hoofdstuk de vraag stellen: Van wie zegt de profeet dit? Van zichzelf? Of van iemand anders? Wie is de Knecht des HEEREN? Abarbanel noemt verschillende verklaringen: De Nazireeërs (dat is: de christenen) denken aan de man, die te Jeruzalem opgehangen is. Jonathan ben Uziël en meerdere rabbijnen aan de messias die komen zal. Anderen aan Mozes, althans bij de woorden daarom zal ik Hem een deel geven van velen, (Abarbanel èn Duijtsch zullen hier gedacht hebben aan Moses Alschech, volgens wie Jes. 52:13-53:9 op de Messias doelde, maar het slot van Jesaja 53 op Mozes, zie Duijtsch De wonderlijke leiding Gods, par. 4). R. Saadja Hagaon aan Jeremia. Maar R. Salomon Jarchi⁴, R. Joseph Kimchi en zijn zoon David passen deze voorzegging toe op Israël. Wat een verwarring van gedachten! Moeten we niet zeggen: *Wat is waarheid?*

Welaan broeders, geliefden om der vaderen wil, laten we onbevooroordeeld de Schriften onderzoeken en vragen of uw geleerde rabbijnen of de Nazireeërs de rechte zin van deze godsspraak getroffen hebben.

Zou Jesaja hier van zichzelf spreken? Onmogelijk. Hij was bijvoorbeeld niet van zo'n geringe afkomst als van de Knecht gezegd wordt. Ook had hij van zichzelf niet zulke hooggevoelende gedachten dat hij zou zeggen: Ik ben een man, in wiens lippen geen bedrog is, 53:9.

Integendeel, hij zei een man van onreine lippen te zijn, 6:5-7.

De profeet Jesaja bedoelt dus in ons hoofdstuk niet zichzelf. Dan moet hij een ander op het oog hebben. Jeremia, zoals R. Saadja Hagaon denkt? Maar is Jeremia ooit verhoogd, ja, zeer hoog geworden, 52:13? Is Jeremia om hun (der Joden) ongerechtigheden verwond en zijn zij daardoor genezen, 53:5? Heeft hij zijn ziel tot een schuldoffer gesteld, vers 10? Heeft hij zijn mond niet opgedaan toen hij ten dode beschuldigd werd? Lees Jer. 26. Heeft hij machtigen als een roof gedeeld, 53:12? R. Abarbanel heeft met deze verklaring de spot gedreven.

[23-96] R. Aben Ezra past in navolging van R. Salomon Jarchi de hele voorzegging toe op het volk Israël en legt haar in de mond der heidenen. Zo ook naderhand R. David Kimchi. De verklaring van deze laatste zal ik eerst letterlijk aan u voorstellen, omdat ze het algemeen gevoelen is van uw volk en dan onderzoeken of ze met de bedoeling van de profeet overeenkomt.

De grond voor zijn verklaring legt hij in zijn weergave van Jes. 52:13-15: Israël wordt genoemd mijn knecht, gelijk gezegd wordt in Jes. 41:8: Maar gij Israël, Mijn knecht, gij Jakob die Ik verkoren heb. Gelijk velen (heidenen) zich over zijn (nl. Israëls) grote vernedering ontzet hebben, zo zullen ook velen zich ontzetten over zijn heerlijkheid en zal hij vele heidenen (hiervan) doen spreken (Hebreeuws: jadzè). De koningen zullen hun mond over hem toehouden (of openen). Want hetgeen hen niet verkondigd was, zullen zij zien. Zij zullen meer van zijn heerlijkheid zien dan hen verkondigd was en meer dan zij gehoord hebben, zullen zij verstaan in die tijd van zijn heerlijkheid.

Op deze zandgrond (dat Israël de knecht des Heeren zou zijn en de heidenen in Jes. 53 de woordvoerders) bouwt hij (Kimchi) verder zijn verklaring van het 53e hoofdstuk.

We geven nu de hoofdzaak van Duijtsch' letterlijke weergave van Kimchi's uitleg door. Duijtsch verdeelt ze in drie fragmenten. Eerst laat hij ons Kimchi's uitleg van de verzen 1-3 lezen, dan die van 4-10, tenslotte die van 11 en 12. Het eerste fragment leidt hij in met de opmerking dat de heidenen hier spreken, 'als overstelpt van verwondering' over de heerlijke geluksstaat van het Joodse volk na de verlossing uit de Babylonische ballingschap, waarin ze zoveel smaad hebben moeten verduren.

Kimchi's uitleg van Jesaja 53

Het eerste fragment

Wie heeft geloofd? Dit zullen de heidenen zeggen. Wie had zullen geloven dat gehoor dat (W.J. de Wilde vertaalde: de boodschap die) wij aangaande hem (nl. het Joodse volk) gehoord hebben uit de mond der profeten! Wij hebben niet geloofd hetgeen wij nu met eigen ogen zien. En aan wie is de arm des Heeren geopenbaard? gelijk hij aan hem (Israël) geopenbaard is? Want hij, Israël, is als een rijsje voor zijn aangezicht opgeschoten en als een wortel uit een dorre aarde, dat is: nu is deze uit de ballingschap opgegaan voor Gods aangezicht. Een wonder is die opgang. Hij had geen gedaante, zolang hij in de ballingschap was, of heerlijkheid. Als wij hem aanzagen, zo was er geen schone gestalte, dat wij hem zouden begeerd hebben. Wij hebben hem niet alleen niet begeerd, maar wij hebben ons over hem verontwaardigd. Hij was veracht... en de onwaardigste onder de mensen. Men kan ook verklaren van de mensen. Hij was een man van smarten en verzocht in krankheid. Door zijn smarten en krankheid wordt hier zijn lijden in de ballingschap bedoeld. Hij wist dat die over hem komen zou. En (een ieder) was als verbergende het aangezicht voor hem... en wij hebben

hem als niets geacht.

Het tweede fragment

Kimchi's verklaring van de verzen 4-10 leidt Duijtsch in met de opmerking dat deze die verzen opvat als een ootmoedige schuldbekentenis van de heidenen.

Dit zullen de heidenen zeggen: Waarlijk hij (nl. Israël) heeft onze krankheden op zich genomen en alle verdere verdrukkingen daaraan gelijkvormig. Dit zijn hun eigen woorden. Niet dat Israël de zonden der heidenen waarlijk zou gedragen hebben. Maar dezen zullen het zich verbeelden. Wanneer zij in de tijd der verlossing zien zullen dat het geloof dat Israël had vastgehouden, het waarachtig geloof is en hun geloof vals, dan zullen ze zeggen: Die ballingschap is niet geschied om Israëls zonden, Israël heeft aan het waarachtig geloof vastgehouden: maar wij, (nl. de Nazareeërs of heidenen) hebben aan het valse geloof vastgehouden: derhalve, de krankheid en smart die op ons had behoren te komen, is op hèn gekomen en zij zijn geweest een rantsoen en verzoening voor ons (heidenen). En wij hebben in hun ballingschap gedacht dat zij van God geplaagd, geslagen en verdrukt zijn geweest, om hun zonden, maar nu zien wij dat het niet is geweest om hun zonden, maar om onze zonden. Zoals er ook verder gezegd is: maar hij is om onze overtredingen verwond en om onze ongerechtigheden is hij verbrijzeld, de straf die ons de vrede aanbrengt, was op hem en door zijn striemen is ons genezing geworden enz.

Toen hij geëist werd, toen werd hij verdrukt. Dat is, hij (Israël) werd opgeëist in zijn geld, en verdrukt of gepijnigd in zijn lichaam, en onder dit alles deed hij zijn mond niet open, het werd hem niet toegelaten om te schreeuwen en te klagen over hetgeen wij (Nazareeërs of heidenen) hem aandeden, maar hij was als een lam dat ter slachting geleid werd of gelijk een schaap dat verstomd is voor zijn scheerders. Hij is uit de angst en het gericht weggenomen. Dat is: uit de ballingschap waar hij beangstigd werd en uit de gevangenis waar zij hem gericht en aangedaan hadden. Uit dit alles is hij genomen en verlost. En wie zal zijn leeftijd of zijn geslacht uitspreken? Dat is: wie had zullen zeggen dat zijn nageslacht in zulk een heerlijkheid zijn zal? Want hij is uit het land der levenden afgesneden. Dat land der levenden kan zijn 'zijn vaderland', Ps. 116:9. Maar het kan ook betekenen: in de ballingschap werd hij beschouwd alsof hij uit het leven was afgesneden; en hoe hadden wij dan zullen denken dat hij nog tot zulk een heerlijkheid zou komen? Om de ongerechtigheid van mijn volk is de plaag op hem geweest. Dat zal ieder volk afzonderlijk zeggen: dat wegens zijn ongerechtigheid de plaag op hem geweest is, op Israël; en niet wegens hun (=Israëls) eigen ongerechtigheid. En men heeft zijn graf bij de goddelozen gesteld. Dat is: ze hebben hem in de ballingschap gedood. Doch hij heeft geen onrecht gedaan noch is bedrog in zijn mond geweest. Maar zij hebben hem gedood alsof hij kwaad had gedaan en hebben hem geteld met de goddelozen. Er staat *wajitteen*: en hij heeft gegeven, (vers 9). Waarom? Omdat hij zichzelf overgegeven heeft tot de dood. Want zij zouden hem vrijgelaten hebben als hij zijn leer had verloochend. Maar dat deed hij niet. Zo wordt er ook in Ps. 44:23 gezegd: om uwentwil worden wij de ganse dag gedood. En hij is bij de rijken in zijn dood geweest, want die zijn óók gedood wegens hun rijkdom. Niet om slechte daden die ze gedaan zouden hebben. Zo ook hij. En de reden waarom er staat in de doden is, dat ze hem velerlei soorten van dood hebben doen ondergaan, verbrand, vermoord, gestenigd. En tot dit alles hebben zij zichzelf overgeleverd, om de naam van de enige God. Doch het behaagde den HEERE hem te verbrijzelen en krank te maken. Wij konden zijn lijden niet anders verklaren dan óf om zijn zonden óf om het welbehagen des Heeren'. En dit laatste begrijpen wij niet'. Als zijn ziel zich tot een schuldoffer gesteld zal

hebben, zal hij een goede vergelding ontvangen, hij zal veel zaad zien en zij zullen vermenigvuldigd worden gelijk zij te voren vermenigvuldigd waren, Zach. 10:8. En hij zal de dagen verlengen, de dagen van mijn volk zullen zijn als de dagen van een boom, Jes. 65:22. En het welbehagen des Heeren zal door zijn hand gelukkig voortgaan. Dat is: het is het welbehagen des Heeren geweest hem te verbrijzelen, maar deze vergelding zal door zijn hand gelukkig voortgaan; want het is ook des Heeren welbehagen om hem te vermenigvuldigen en wel te doen.

Het derde fragment

Aan Kimchi's verklaring van de verzen 11 en 12 laat Duijtsch de opmerking voorafgaan, dat deze daarin niet meer de heidenen hoort spreken, maar evenals in Jes. 52:13-15 de Heere zelf, die aan Israël een grote vergelding belooft voor zijn lijden in de ballingschap met de komst van de Messias.

Om de arbeid zijner ziel. Dat is: om het verdriet van zijn ziel, dat hij in de ballingschap geleden heeft, zal hij het (goede) zien waarmee hij verzadigd zal worden. Door zijn kennis zal mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken. Dat is: Mijn Knecht, namelijk Israël, die rechtvaardig is en de Heere kent, zal door zijn kennis vele heidenen tot rechtvaardigen maken, gelijk er geschreven staat: en vele volken zullen heengaan en zeggen: Komt, laat ons opgaan tot de berg des Heeren, tot het huis van de God van Jakob, opdat Hij ons lere van zijn wegen, enz. Want hij zal hun ongerechtigheden dragen. Dat is, hij zal door zijn gerechtigheid de ongerechtigheid der heidenen dragen. Want door zijn gerechtigheid zal zijn de vrede en het goede in de wereld, zelfs ook onder de heidenen. Daarom zal ik hem (Israël) een deel geven van velen, dat is: van Gog en Magog en de heidenen, die met hem (dat is Gog en Magog) tegen Jeruzalem zouden optrekken, gelijk de profeet Zacharia gezegd heeft: en het vermogen der heidenen rondom zal verzameld worden, goud, zilver en kleren, in grote menigte. En dit zal Israël tot een vergelding zijn. In de plaats van zijn voor hen in de dood uitgestorte ziel zal van hem al deze heerlijkheid zijn; hun geld in de plaats van zijn geld dat ze hem hadden afgenomen; en hun ziel in plaats van zijn ziel, want zij zullen doden het ganse leger van Gog en Magog. Zoals er geschreven staat: omdat hij zijn ziel uitgestort heeft in de dood en met de overtreders is geteld geweest en hij veler zonden gedragen heeft en voor de overtreders gebeden heeft. Dat is: Nochtans heeft hij voor de overtreders, die zich aan hem bezondigd hadden, gebeden dat hun land gezegend mocht worden, gelijk er gezegd wordt: en zoekt de vrede der stad, waarheen ik u gevankelijk heb weggevoerd en bid voor haar tot de Heere, Jer. 29:7.

Duijtsch' kritiek op Kimchi's uitleg

Ziedaar de breedvoerige verklaring van deze zeer beroemde rabbi (Kimchi) die in haar gedachtegang zeer fijn gesponnen is. Het is tevens een verklaring, die uw hart ten zeerste streelt wegens de heerlijke staat die ge met de komst van uw Messias tegemoet ziet. Het betekent ook nogal wat dat de heidenen zullen moeten komen tot zulk een ootmoedige en openlijke schuldbekentenis en dat tot uw rechtvaardiging en dat ze zullen zeggen dat gij een verzoening voor hun zonden geweest zijt. Maar is deze verklaring juist? Laten we eerst de grond, waarop ze rust onderzoeken en dan haarzelf.

A. De grond waarop deze verklaring gebouwd is, is de stelling dat met de Knecht des HEEREN het Joodse volk bedoeld is, Israël. Maar hoe bewijst deze geleerde man dit?

Zeker, Israël wordt nu en dan door God mijn knecht genoemd. Maar doorgaans staat er dan

het meervoud mijn knechten. Zo in Lev. 25:55, Neh. 1:10. Of er staat dan de naam Jakob bij. Zo bijvoorbeeld in Jes. 41:8. Maar gij Israël, mijn knecht, gij Jakob die Ik verkoren heb. Ook in 44:4. Maar ik heb geen enkele plaats kunnen vinden, waar zonder enige bijvoeging alleen in het enkelvoud staat mijn knecht en dat daarmee dan in een verzamelende zin Israël bedoeld wordt. Nee, dan wordt er doorgaans de Messias onder verstaan. Ik noem één voorbeeld dat dát volledig bevestigen zal: Jes. 42:1 Zie mijn Knecht Die Ik ondersteun, Mijn Uitverkorene waarin Mijn ziel een welbehagen heeft.

Zou hier met des Heeren knecht Israël bedoeld worden, dat ontkennen zelfs uw eigen rabbijnen. De Targoem Jonathan ben Uziël heeft hier: Ziet, mijn knecht, dat is de Messias. R. David Kimchi zegt het-zelfde". R. Abarbanel schrijft zelfs: 'Sommigen verklaren deze afdeling als slaande op de rechtvaardigen onder Israël. Een andere rabbi zegt: Ze slaat op Kores. Weer een ander: op Jesaja. Maar het blijkt dat al deze wijzen met blindheid geslagen zijn geweest. Deze woorden kunnen alleen zien op de Koning Israëls en deze is de Messias. Oordeelt nu zelf: Israël als de knecht des HEEREN te zien in Jes. 52:13-53:11 is een zandgrond. Hier immers staat, zonder enige bijvoeging van 'Jakob' of 'Israël' alleen in het enkelvoud: mijn knecht.

De enige plaats die tegen mijn stelling zou kunnen worden ingebracht, is Jes. 42:19, waar de Heere de vierledige vraag stelt: Wie is blind dan mijn knecht? En doof gelijk de bode die Ik zend? Wie is blind gelijk de volmaakte? En blind gelijk de knecht des Heeren? Hier staat immers ook zonder enige bijvoeging en in het enkelvoud mijn knecht. Maar hier kan toch niemand anders dan Israël bedoeld zijn. (Aldus de tegenwerping).

Ik stem dit volledig toe. Maar blijkt uit het 18e vers niet duidelijk, dat Israël in het meervoudig getal met de naam doven en blinden wordt aangesproken? Zo verklaart ook R. Salomon Jarchi het. Hij schrijft: gij doven en blinden, dit zegt Hij (de Heere) van Israël. Die vierledige vraag slaat dan ook op Israël. Ze wil namelijk Israël op de sterke graad en verantwoordelijkheid van zijn geestelijke doofheid en blindheid wijzen.

Laat ik hier een korte 'uitstap' (dat is toelichting) doen. Met betrekking tot de 1e vraag: Israël was inderdaad onverantwoordelijk blind ten opzichte van God, de Messias en zichzelf. Want God had hem zijn woorden, rechten en inzettingen bekend gemaakt, iets dat Hij aan geen ander volk deed. In het bijzonder was de gesteldheid van de priester verkeerd. Dat blijkt duidelijk uit de 2e vraag: Wie is doof gelijk mijn bode, dat wil zeggen Levi's priesterschaar, zoals blijkt uit Mal. 2:7. Hoe groots is het, bode te moge zijn van de Heere der heerscharen. Maar de priesters waren doof voor des Heeren Woord enz. Ja, ze waren niet alleen zelf afgeweken van de weg, maar hebben zelfs velen doen struikelen en het verbond verbroken, Mal. 2:8. Hoe onverantwoordelijk! Wat de 3e vraag betreft, volgens het grondwoord voor 'volmaakt' zou eigenlijk vertaald moeten worden: de volmaakt toegeruste. En hoe duidelijk wordt Israël als zodanig in Jes. 5:1 en 2 voorgesteld: Waar de Heere aan de inwoners van Jeruzalem en de mannen van Juda vraagt: Wat is er meer te doen aan mijn wijngaard dat Ik niet gedaan heb? Maar nu vraagt Hij: Wie is blind als de volmaakt toegeruste? Het was onverantwoordelijk dat Israël nog blinder was dan de heidenen. In de 4e vraag komt het woord blind voor de derde maal voor. Israël was ook in drie tijden blind en was in elk van die nog blinder. Mozes verweet Israël, dat zij grote dingen gezien hadden, maar dat de Heere hen niet gegeven had een hart om te verstaan, noch ogen om te zien en oren om te horen, Deut. 29:4. Jes. 43:8 noemt hen een blind en doof volk. Maar dit oordeel van verblindings en verharding was het grootst ten tijde van Vorst Messias. Toen hebben ze grote dingen gehoord: de stem van de roepende in de woestijn, Jes. 40:3 en het zalig Evangelie uit de mond van Vorst Messias zelf, 61:1, 2. Ze hebben gezien een groot licht, 9:1; de heerlijkheid des

HEEREN, 40:5; verbazende wonderwerken, 35:5, 6. En wat hebben ze wel niet gezien op Golgótha: de zon werd verduisterd, de aarde beefde, de steenrotsen scheurden, de graven werden geopend! En wat hebben ze gezien in de tempel: het voorhangsel scheurde van boven naar beneden! Ze hebben dingen gehoord en gezien als nooit tevoren, die ik later uit uw eigen rabbijnse schriften breedvoeriger zal aantonen. Maar wat was de vrucht van dit alles? Ze hebben de Rotssteen van hun heil versmaad!

Tot zover deze 'uitstap'. Moge ze voor dezen of genen nog nuttig zijn.

Nu herhaal ik nog eens mijn vraag: Kan Jes. 42:19 als een bewijs tegen mijn stelling dienen dat met de knecht des Heeren daar alleen hiérom Israël bedoeld is, omdat Israël in het voorafgaande vers met het meervoud doven en blinden aangesproken wordt? Maar dit laatste heeft niet plaatsgevonden bij of in de verheven godsspraak van Jes. 52:13-53:12. Met 52:13 begint trouwens een nieuwe afdeling. Kimchi's stelling dat in die godsspraak met de knecht des Heeren Israël bedoeld wordt, blijkt dus opnieuw een zandgrond te zijn.

B. Nu de verklaring zelf, het ogenschijnlijk zo fraaie gebouw, dat op deze zandgrond (Israël is de knecht des Heeren en de heidenen spreken hier) opgetrokken is. Het is zeer wankel. Bij de eerste aanval zal het geheel en al instorten.

1. De geleerde Kimchi voert in de eerste verzen de heidenen sprekende in. 'Als overstelpt van verwondering' over de heerlijke verhoging van het zo gesmade Joodse volk roepen ze: Wie heeft geloofd! Wie had zullen geloven hetgeen wij hoorden uit de mond der profeten. Wij geloofden het niet. Maar nu zien wij het met eigen ogen.

Ik stel drie vragen. 1e. Hoe bewijst de geleerde man dat de heidenen hierspreken? Hij zegt daar niets over. Misschien zegt ge: 'Maar dat blijkt toch duidelijk uit 52:13?! Daar zegt de profeet toch dat hij, namelijk Israël, vele heidenen zal doen spreken?!' 12 Doch waar betekent het Hebreeuwse woord *jadzèh* van *naadzah* ooit spreken of doen spreken? Vertaalt Kimchi het doorgaans zelf niet met *besprengen*?

2e. Wie bedoelt Kimchi met de heidenen? De Nazareeërs! De christenen, die volgens R. Abarbanel terecht kinderen van Edom genoemd worden wegens hun leer en geloof en omdat de Edomieten het eerste volk waren dat het geloof der Nazareeërs aannam¹³

Zelf noemt ge de christenen ook met de schimpnaam *Goojim*, dat is heidenen. Maar moet de verklaring van Kimchi de Nazareeërs niet hoogst verwonderlijk voorkomen? Zij zouden dan de gelukkige staat moeten roemen die het Joodse volk met de komst van de messias die het nog verwacht, bereiken zou! En ze zouden dan zelf een ootmoedige schuldbelijdenis moeten uitspreken, die tot hun eigen schande en tot rechtvaardiging van dat volk zou strekken! Doch hierover straks meer (onder II).

3e. Waarin zou die heerlijke geluksstaat van des Heeren knecht, het Joodse volk dan bestaan? Dat zegt de geleerde Kimchi niet. Of bestaat ze in die grote vergelding voor hun tijd in de ballingschap dat ze dan alle schatten van Gog en Magog als een roof zouden delen? Zouden de Nazareeërs zich over zo'n geluksstaat niet verwonderen, die alleen uit goud enz. bestaat? Zou dat de geluksstaat met de Messias zijn? En de geloofsverwachting der vaders? Zou vader Jakob daarop gedoeld hebben toen hij met stervende lippen zei: Op Uw zaligheid wacht ik, o JEHOVAH!? Zou Job zich daarmee getroost hebben toen hij zei: Ik weet: mijn Verlosser leeft!? Zou Vorst Messias Abrahams nakroost dan alleen door aardse goederen gelukkig maken?! Moest Hij dan niet uitgeroeid worden om de ongerechtigheid te verzoenen en een eeuwige gerechtigheid aan te brengen, Dan. 9:24-26?!

II. Ik zal nu die ootmoedige schuldbelijdenis in de verzen 4-10 wat nader onderzoeken. Zeker, die ootmoedige schuldbelijdenis uit de mond der heidenen, namelijk de Nazareeërs, moet u wel heel bijzonder bemoedigen: dat het Gods welbehagen is u te verbrijzelen, niet om uw zonden, maar die der heidenen, der Nazareeërs, te verzoenen, hun de genezing en de vrede te brengen en hen dus eeuwig gelukkig te maken.

Ik zal u ook nu weer 3 vragen stellen. 1e. Moet deze verklaring uzelf niet ergeren? Immers, niets ergert u meer dan een vernederde, lijdende en stervende Messias. En nu wordt ge zelf als zulke middelaars afgeschilderd.

2e. Komt deze verklaring wel overeen met de leer van uw rabbijnen? Leren die niet dat de heidenen, de Nazareeërs, de zonden van het Joodse volk moeten dragen? Eén voorbeeld: In het boek Jalkoet Schimoni staat: De Heilige God neemt alle zonden van Israël en legt ze op de goddeloze Ezau, de Nazareeërs.

3e. Als bekeerde heidenen, de Nazareeërs, die ootmoedige schuldbelijdenis van Jesaja 53 zouden uitspreken, zouden ze dan wel de waarheid spreken? Zouden ze juist niet volstreckte onwaarheid zeggen? Ik noem een paar uitdrukkingen: a. Zouden ze tot roem van het Joodse volk kunnen zeggen, dat het geen onrecht gedaan heeft? Zegt R. Abarbanel niet dat in de ballingschap onder Israël grote goddelozen geweest zijn? b. Zouden ze kunnen zeggen dat het Joodse volk onder alle lijden zich zo gewillig gedragen heeft als een lam dat ter slachting geleid wordt? Staat in het boek Schebet Jehuda niet dat in een van de steden van Duitsland de Joden alle Nazareeërs vermoord hebben, omdat dezen hen wilden vermoorden? c. Zouden de Nazareeërs kunnen zeggen dat het Joodse volk niet om zijn eigen zonden, maar ter verzoening van de hunne zijn ziel tot een schuldoffer gesteld heeft naar het vrije welbehagen van God? Zou dit niet volstrekt strijden tegen de rechtvaardigheid van God? Zou het God hebben kunnen behagen zo te handelen met een volk, dat zichzelf beschouwt als door Hem bemind boven alle volken? Deze gewichtige bedenking heeft zelfs R. Abarbanel gemaakt. Hij schrijft bij deze opvatting van Jes. 53:4-6: 'Hoe is dit te vereffenen met de Goddelijke rechtvaardigheid, daar de profeet Ezechiël reeds verklaarde, dat de zoon niet dragen zal de ongerechtigheid van de vader en de vader niet die van de zoon. Hoe kan dan gezegd worden dat Israël in de ballingschap de zonden der heidenen zal dragen?'

Strijdt deze opvatting ook niet tegen de algemene huidige schuldbelijdenis van uw gehele Joodse natie die openlijk belijdt dat zij om hun eigen zonden in deze langdurige ballingschap zijn en niet waardig zijn om verlost te worden? Leest dit met aandacht in de verklaring van de vijf boeken van Mozes door R. Bechai 18.

Nu zult u zeker zeggen: Onze rabbi David Kimchi heeft zelf deze bedenkingen al voorzien. Hij heeft namelijk gezegd: Niet dat Israël de zonden der heidenen waarlijk gedragen heeft, nee, die zullen zich dat verbeelden.

Maar deze oplossing is veel te gemakkelijk, broeders! Als deze schuldbelijdenis niet naar waarheid, doch alleen verbeelding is, dan is het een valse schuldbelijdenis. Wie moet zich niet verwonderen dat een Joodse rabbi als Kimchi zulk een valse schuldbekentenis verzint die niet alleen volstrekt strijdt tegen de tegenwoordige algemene schuldbekentenis van de gehele Joodse natie maar ook tegen Gods welbehagen en de Goddelijke rechtvaardigheid. Wie zou zulks van een Joodse rabbi kunnen verwachten?!

Maar boven dit alles, de gehele verdichte schuldbelijdenis die Kimchi de Nazareeërs (dat zijn de heidenen of de christenen) in de mond legt, rust op de stelling 'dat zij in de tijd der verlossing zullen zien, dat het geloof dat Israël (in de ballingschap na de verwoesting van de tweede tempel) had vastgehouden, het waarachtig geloof is en hun geloof een valse geloof en

dat zij daarom zouden zeggen: de ziekten en de smarten die op ons (de Nazareeërs) hadden behoren te komen, zijn op hem (Israël) gekomen en hij is geweest een rantsoen en verzoening voor ons'. Veel gezegd, maar niet bewezen.

Hier, op p. [95-97], plaatst Duijtsch een uitvoerige noot, die zeer belangrijk is om het vervolg van zijn boek te verstaan. We lezen daarin namelijk dat Priestley, (zie noot 2), een boek oftewel vijf brieven aan de Joden in Nederland geschreven had om hen te overtuigen van de waarheid van het christelijk geloof. Bovendien maakt Duijtsch daarin melding van een in druk verschenen antwoord dat de Joden aan Priestley hadden doen toekomen en waarin ze hem verweten: 'Wij hebben in uw brieven niet gevonden die drie dingen, of liever de bewijzen voor de drie leerstukken, waarop het aankomt, zullen wij overreed worden om het geloof der christenen aan te nemen. Namelijk: 1e. Dat de eigenlijke kenmerken van de Messias in onze voorzeggingen aangekondigd, te vinden zijn in Jezus van Nazareth.

2e. Dat de geschiedkundige klaarblijkelijkheid van de wonderwerken die aan Jezus toegeschreven zijn door zijn apostelen, dezelfde is als die van de wonderwerken door Mozes verricht.

3e. En vooral, dat Jezus van Nazareth waarlijk is, die Hij zei te zijn en hetgeen zijn leerlingen in uw heilige boeken getuigen, dat Hij is, namelijk Gods eigen Zoon, de ware God zelf'.

En op dit verwijt hadden ze laten volgen: 'Bewijs ons deze stukken volledig en... wij zullen gaarne christenen worden... Wij menen te mogen geloven dat deze door ons gestelde voorwaarde door alle kundige christenen zal gebillijkt worden en dat zij zullen erkennen, dat het volkomen bewijzen van de drie door ons genoemde leerstukken, de enige weg is om ons... het christendom te doen omhelzen'.

Duijtsch prijst de Nederlandse Joden hartelijk om dit antwoord. En hij zegt dat hij in de verklaring van de verheven godsspraak die bewijzen zal leveren uit de Heilige Schrift 'en zelfs met uw talmoedische en andere Rabbijnse geschriften'.

Hij sluit deze noot dan af met de opmerking: 'Ondertussen geven mij uw eigen verwijten, aan Priestley gedaan, gegronde hoop, dat gij ook mijn vraag omtrent de bewijzen van de stellingen van uw geleerde rabbi David Kimchi, ten zeerste zult billijken'.

In deze noot lezen wij dus wat Duijtsch verder in zijn boek wil: hij zal Jesaja. 53 verklaren en dan tevens de drie genoemde leerstukken bewijzen. Met dit laatste en dan vooral met het derde leerstuk, n.l. dat 'Jezus van Nazareth waarlijk Gods eigen Zoon, de ware God zelf' is, heeft hij zich in het vervolg van dit eerste Stuk van het derde Deel intensief bezig gehouden. Met het verklaren van Jes. 53 is hij niet klaar gekomen. Hoe hij dat heeft willen doen, hebben wij gelukkig al enigszins kunnen opmaken onder andere uit hetgeen hij aan het einde van het tweede Deel schreef over de staat der vernedering en die der verhoging van de Messias, p. [203]v.v. en uit hetgeen hij in dit derde Deel over dit hoofdstuk opmerkte. Wij geven hem nu zelf weer het woord:

Wat zijn toch de bewijsredenen voor Kimchi's grondstelling dat het Joodse geloof het ware geloof is en dat der Nazareeërs (de heidenen oftewel de christenen) een vals geloof? Want we kunnen ons niet voorstellen dat hij zo'n gewichtige stelling door enkele kreten zowel aan de Joodse natie als aan de Nazareeërs wil opdringen.

Welaan, laten wij dit Joodse geloof eens wat nader onderzoeken en dan oordelen of dit geloof het ware geloof is.

Art. 1-4 van de Joodse geloofsbelijdenis en art. 1 van de Nederlandse

Het tegenwoordige Joodse geloof is hoofdzakelijk samengevat in de 13 geloofsartikelen van

Mozes Maimonides, (van) welke ik hier (de eerste vier) zal plaatsen. Ze luiden als volgt:

1. Ik geloof door een waarachtig en volkomen geloof, dat God, zijn naam zij geloofd, de Schepper, Regeerder en Behouder van alle creaturen is, en dat Hij alleen alle dingen gemaakt heeft, nog werkt en werken zal.
2. Ik geloof... dat God de Schepper,... Enig is en dat er zulk een eenheid op generlei wijze is en dat Hij alleen onze God geweest is, nog is, en in alle eeuwigheid blijven zal.
3. Ik geloof... dat God de Schepper,... niet lichamenlijk is, noch enige lichamenlijke eigenschappen heeft; dat geen lichamenlijk wezen bij Hem vergeleken mag worden, en Hij ook geen gelijkenis heeft.
4. Ik geloof... dat God de Schepper... de eerste en de laatste is.

In deze vier artikelen geeft gij voor te geloven, dat God de Schepper, Onderhouder en Regeerder aller creaturen een enig God, een geestelijk wezen is, dat geen lichamenlijke eigenschappen aan zich heeft, en de eerste en de laatste is. Waarheden die niet alleen de rede en licht der natuur leren; maar die gegrond zijn op Mozes en de profeten. Waarheden die ook wij Nazareeërs met een waarachtig en volkomen geloof geloven en belijden: Duijtsch citeert dan art. 1 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis: 'Wij geloven dat God de Vader, door zijn Woord, dat is door zijn Zoon, de hemel, de aarde en alle schepselen uit het niet heeft geschapen' enz., en dat van art. 13: 'Wij geloven, dat die goede God, nadat Hij alle dingen geschapen had, dezelve niet heeft laten varen, noch aan het geval of de fortuna heeft overgegeven, maar naar zijn heilige wil also stiert en regeert, dat in deze wereld niets geschiedt zonder zijn ordinantie' enz.

Wat dunkt u? Is dit een vals geloof?

Hoe zult ge zeggen, is dit geen vals geloof? 'God de Vader heeft door zijn Woord, dat is zijn Zoon, de hemel, de aarde en alle schepselen uit niet geschapen?' Wat een vreemde taal is dit! Waar leest men dit in Mozes en de profeten? Staat er in Jes. 44:24 niet: Ik ben JEHOVAH, die alles doet, die de hemel uitbreidt. Ik alleen enz. Maar ho, broeders, laat deze uitdrukking uit onze Nazareense geloofsbelijdenis u niet ergeren. Is dit ook niet de geloofsbelijdenis van David: Door het Woord des Heeren zijnde hemelen gemaakt, Ps. 33:6? Wie bedoelt hij door het Woord anders dan de Zoon van God, dat zelfstandige Woord, de tweede Persoon in het aanbiddelijke Opperwezen, tot wien de Vader zelf gezegd heeft: Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegeneerd?! We zullen dat straks zien.

Was dit trouwens zelfs niet de leer van uw oude rabbijnen? Zegt ook de Targoem Jonathan ben Usiël in Jesaja 45:12 niet: 'Ik heb de aarde gemaakt door mijn Woord?'

En dat Jonathan ben Usiël en andere Chaldeeuwse uitbreiders door Memra JEHOVAH des Heeren Woord, niet des HEEREN bevel, maar dat eeuwige zelfstandige Woord, namelijk de Zoon van God, de tweede Persoon in het aanbiddelijke Opperwezen bedoeld hebben, blijkt uit hun verklaringen van verschillende Schriftplaatsen. Een paar voorbeelden: De Targoem Jeroeschalmi verklaart Gen. 3:22 aldus: 'En het Memra Jehovah Elohim zei: Ziet Adam die Ik geschapen heb, is mijn enig geschapene in de wereld, gelijk Ik, namelijk het Memra Jehovah, het Woord des Heeren, de enig geborene ben in de hoogste hemelen'. Zo verklaart deze Chaldeeuwse uitbreider ook Deut. 26:17: 'Gij hebt het Memra Jehovah, het Woord des HEEREN, dezen dag tot Koning over u gesteld, dat Hij uw God zal zijn'. Hoe kan, zo vraag ik u, u de uitdrukking van onze Nazareense geloofsbelijdenis dan zo ergeren, dat God, de Vader, door zijn Woord, dat is door zijn Zoon, de hemel enz. uit niet heeft geschapen?

Maar er is nog meer! Uw oude rabbijnen hebben óók geloofd, dat Jehovah Elohim door dat

Memra, namelijk zijn Zoon, Israëls verlossing en eeuwige behoudenis zou uitwerken. Jonathan ben Uziël verklaart Hosea 1:7 aldus: Ik zal ze verlossen door het Woord des HEEREN, het Memra van Jehovah. Zo ook Jes. 45:17 en 25. En hoe verklaart de zeer beroemde Targoem Onkelos Gen. 15:6? Aldus: En hij (=Abraham) geloofde in het Memra Jehovah, in het Woord des HEEREN, namelijk in de Zoon van God, en het werd hem gerekend tot gerechtigheid.

Geloof de Jood zijn eigen geloofsbelijdenis?

Ik ga verder. Ik vraag u: Wat gelooft gij? Geloofst gij uw eigen geloofsbelijdenis? Wel verre van daar. Geloofst gij dat God een geestelijk Wezen is? Schrijven uw rabbijnen Hem niet een bepaalde lengte en breedte toe? In het boek Rasiel leest men het volgende: Rabbi Ismaël zegt: De engel, de vorst des aangezichts, wiens naam is Metatron, zei tot mij: ‘Rabbi Ismaël, ik zal u zeggen hoe groot de maat is van de heilige en hooggeloofde God: Zijn voetzolen zijn zo groot als alle werelden, gelijk er gezegd wordt: De aarde is de voetbank van mijn voeten. De hoogte van zijn voetzolen is 32000 mijlen, van zijn verzenen tot zijn knieschijven 192004 mijlen, van zijn knieschijven tot zijn heupen 121004 mijlen, van zijn heupen tot zijn hals 24000 x 10000 mijlen, de hoogte van zijn hals is’ enz. En op dit hele verhaal volgt dan nog de onbeschaamde taal: ‘Ik, rabbi Ismaël en rabbi Akiba zijn borgen in deze zaak’. 0 zonen Abrahams, oordeel toch als redelijke mensen, komt dit overeen met het derde artikel van uw geloofsbelijdenis?

Welke ongerijmde dingen worden in uw rabbijnse geschriften verder al niet aan de Heilige God toegeschreven?

a. Men leest in het boek Rabboth, dat God tegen de maan gezondigd zou hebben, omdat Hij de maan kleiner gemaakt zou hebben dan de zon. Deze godonterende fabel staat nog uitgebreider in de Talmoed, tract. Choelin, p. 63, Col. 2. En in het boek Jalkoet Schimoni staat zelfs van een bepaalde bok: ‘deze zal een verzoening zijn voor Mij omdat Ik de maan kleiner gemaakt heb dan de zon’. En het woord dat hier voor verzoening gebruikt wordt, ‘kofer’, kan op niets anders worden toegepast dan alleen op de zonde. Aldus R. Bechai, p. 134. Col. 4.

b. In Brandspiegel leest men dat God met Eva gedanst heeft en de bruidegom en bruid gediend heeft. En dat Hij in het paradijs voor de rechtvaardigen dansen zal.

c. Ook leest men in de Talmoed, dat God de oorzaak van de zonde zou zijn en dat dit moet geven om voor zijn gericht te kunnen bestaan. Want Rabbi Chanani citeert Micha 4:6: en die Ik kwaad (d.i. slecht) gemaakt heb (N.V.: over wie Ik kwaad heb doen komen) en Jer. 18:6: zie gelijk leem in de hand van de pottenbakker, also zijt gij in mijn hand, o huis Israëls en Ezech. 11:19: Ik zal het stenen hart uit uw vlees nemen. En R. Salomon verklaart het dan zo: ‘Ik hen de oorzaak hiervan, dat Ik de kwade natuur gemaakt heb’. Waaruit hij dan de conclusie trekt: ‘Nu hebben wij verontschuldiging, omdat Hij die kwade natuur gemaakt heeft’, (Micha 4:6). Wat een gruwel. (Duijtsch maakt hier in een noot terecht de volgende opmerking:) ‘Welk een onbeschaamde vertaling en verklaring. Want de God van Israël belooft hier in Micha met nadruk, dat Hij zou verzamelen, dat hinkende en die verdreven was en die Hij geplaagd had (zo ook de St. Vert.) door Zijn oordelen’.

d. In het boek Jalkoet Schimoni²⁸ leest men dat God bij de verwoesting van de tempel geweest zou hebben en dat Asaf toen tot Hem zei: Heer Schepper der wereld, het vuur brandt in uw huis en Gij blijft zitten! Sta op en ga uit uw huis, zoals er gezegd wordt in Ps. 74:3: Heft uw voeten op tot eeuwige verwoestingen, want de vijand heeft alles in het heiligdom verdorven.

e. Verder leest men in de Talmoed dat God nog zou brullen als een leeuw wegens de

verwoesting van de tempel; dat Hij gelogen zou hebben om maar de vrede tussen Abraham en Sara te bewaren (dit in boek Zeena Ureena); dat Hij zijn gedane eed – Ps. 95:11 – verbroken zou hebben; dat Hij verontreinigd zou zijn toen Hij Mozes begraven had.

Wie moet niet ontroerd worden bij het lezen van zulk een godonterende taal van uw vermaarde rabbijnen? En gij zijt zelfs verplicht ze te geloven. Want Rabbi Izaak Abuhab zegt met nadruk: Alles wat onze rabbijnen in hun Midraschoth Hagadoth gezegd hebben, moeten wij geloven als de wet van Mozes en wanneer het ons als een leugen voorkomt, dan moeten wij zulks toeschrijven aan ons gebrekkige verstand³⁰

[132-141] Maar boven dit alles: Gij gelooft dat er een enig God is en ge doet wel, Deut. 6:4, Jes. 45:6. Maar zo'n geloof is niet genoeg tot zaligheid. De duivelen geloven het ook en zij sidderen. Volgens uw rabbijnen zullen ze God zelfs aanbidden. Maar als dit nu zo is, hoe kunt ge dan roemen dat uw geloof dat er een enig God is, het waarachtige geloof is en genoegzaam tot zaligheid? Nee, beminden om der vaderen wil. Dit alleen maakt het waarachtig geloof niet uit. Abraham, de vader van alle gelovigen werd niet gerechtvaardigd door zo'n geloof als gij gelooft, namelijk dat er een enig God is, maar hij geloofde in dat Memra Jehovah, in dat Eeuwige zelfstandige Woord, namelijk de Zoon van God, waardoor Israël verlost zou worden met een eeuwige verlossing en dat geloof werd hem tot rechtvaardigheid gerekend. Het waarachtig geloof bestaat hierin: God recht te kennen en in Hem te geloven, zoals Hij zich in zijn Woord geopenbaard heeft, namelijk Een in Wezen, bestaande in Drie Personen, te weten Vader, Zoon en Heilige Geest. Deze verborgenheid is de grond van alle geloofsartikelen, van de hele godsdienst, van het ganse werk der verlossing en van de hoop der zaligheid. Deze verborgenheid moet van tevoren tot een grondslag gelegd worden om uw natie te overtuigen van de zuivere geloofsleer der christenen, en dan vooral van het zeer gewichtige derde leerstuk dat u noemt in uw antwoord aan Priestley, namelijk dat Jezus van Nazareth, te Bethlehem geboren en op Golgótha gekruisigd, volgens zijn eigen getuigenis en dat van zijn leerlingen, waarlijk dat Memra Jehovah is, het eeuwige zelfstandige Woord, de Zoon van God, de Emanuël, de Godmens, de Messias, met één woord, de Jehovah Zidkenu, *de Heere onze gerechtigheid*, door Wien Israël zou verlost worden met een eeuwige verlossing.

Ik hoop, mannenbroeders, in de mogendheid des Heeren deze grote verborgenheid des Heeren op een bevattelijke manier, zoveel mij mogelijk is, u voor te stellen, uit Mozes en de profeten te bewijzen, zelfs met uw oude rabbijnse geschriften te bekrachtigen en aan te tonen dat de gelovige voorvaderen deze verborgenheid met een volkomen hart geloofd hebben en dat wij, Nazareeërs, op dezelfde wijze zalig worden als zij. Moge de God Israëls uw ogen verlichten om de God onzer vaderen als de Drieënige Verbonds-God recht te kennen, te dienen en te verheerlijken.

De God onzer vaderen is de Drieënige Verbonds-God.

Hierover drie 'gewichtige waarheden'

Duijtsch wil dan nu stilstaan bij de volgende drie gewichtige waarheden en dit ook met oude

rabbijnse geschriften bekrachtigen:

A. Mozes en de profeten spreken van God in het meervoudig getal, p. [141-172]. B. Ze spreken van onderscheiden personen in God, p. [172-313]. Hiervan bevatten de p. [299-313] een bestrijding van Priestley. C. Ze spreken van drie Goddelijke personen, p. [314-391].

[141-172] A. De eerste waarheid: 'Mozes en de profeten spreken zeer dikwijls van God in het meervoudig getal'.

Onder Aa en Ab handelt Duijtsch over de 'ons'-teksten, resp. Gen. 1:26v.v., p. 141v.v. en Gen. 11:7, p. 159v.v.. Onder Ac over teksten waarin op een nog andere wijze over God in het meervoud gesproken wordt, bijvoorbeeld door de Godsnaam Elohim, die in het Hebreeuws een meervoud is van El (d.i. God).

Aa. In Gen. 1:26 wordt God zelf door Mozes in het meervoudig getal sprekende ingevoerd: En God zeide: Laat ons mensen maken enz. Uw rabbijnen waren duidelijk verlegen met deze Schriftuurplaats. R. Saadja Hagaon verklaart ze aldus: 'Dat het de gewoonte der koningen is in het meervoud te spreken'. Maar dan moest God altijd en vooral bij de wetgeving op de Sinaï zo gesproken hebben. Maar waarom zou ik verder deze verklaring bestrijden? De rabbi had eerst maar eens moeten bewijzen dat dit tegenwoordige spreken in het meervoud reeds door de koningen van Israël en Juda geschiedde. Maar deze en zelfs heidense en oosterse koningen en vorsten hebben steeds in het enkelvoud gesproken. De Farao zei tot Josef: Zie, ik heb u over geheel Egypteland gesteld. Cores zei: De Heere, de God des hemels heeft mij alle koninkrijken der aarde gegeven. Andere rabbijnen zoals Salomon Jarchi en Aben Ezra menen dat God in Gen. 1:26 tot de engelen spreekt. Maar zou de hoge God die alle dingen werkt naar de raad van zijn wil de engelen geraadpleegd hebben?! Jesaja zei toch: Met wie heeft Hij raad gehouden? 40:14. En is Adam naar het beeld en de gelijkenis der engelen geschapen? Staat er niet in het 27e vers: En God schiep de mens naar zijn beeld! Opmerkelijk is (aldus Duijtsch in een noot) dat de Targoem Jeroeschalmi de schepping van de mens met nadruk aan het Memra JEHOVAH toeschrijft: 'En het Memra JEHOVAH schiep de mens naar zijn beeld'. Blijkt hieruit niet duidelijk dat de schepping van de mens aan de Zoon van God wordt toegeschreven? En tegelijk dat de Memra JEHOVAH, de Zoon van God, het beeld is van de onzienlijke God? Hierover later meer!

R. Lipman ben Abraham geeft de nog ongerijmdere verklaring dat God de aarde zou aangesproken hebben. Deze rabbi zegt dat God de mens schiep uit het stof der aarde en in zijn neusgaten de ziel heeft geblazen, de adem des levens. De ziel is gelijk aan haar Schepper: Ze ziet zelf wel, maar wordt niet gezien; God vervult de hele wereld, de ziel het hele lichaam. De mens heeft ook het beeld der aarde: namelijk een dierlijk leven. Zo is de mens beeld van de aarde en van God". Maar is het niet belachelijk dat de pottenbakker met het leem overleg zou plegen? Schaamt rabbi Lipman zich niet zulk een raadpleging met de aarde aan de hoge God toe te schrijven? Rabbi Abarbanel geeft de beide verklaringen. Hij schrijft: God wil hiermee zeggen: 'Ik en gij aarde, laat ons mensen maken, naar ons beeld'. En: 'Ik en gij engelen, laat ons ons bezig houden met de schepping van de mens'. De rabbijnen zijn dus verlegen met Gen. 1:26. De hoge God leert ons daar dat er een meervoud van Goddelijke personen in het aanbidelijke Goddelijke Wezen bestaat.

Dit bevestigen trouwens uw kabbalisten en voornamelijk de onder u zo beroemde heilige rabbi Simeon ben Jochai. God vroeg hem: 'Simeon, Simeon! Wie is degene die gezegd heeft: Laat ons mensen maken?' Hij antwoordde: 'Elohim'. 'Maar', werd toen gevraagd: 'Wie is degene tot wie Elohim dit zei? Is hij ook niet Elohim?' Rabbi Simeon zei daarop: 'Nu is aan

mij vrijheid gegeven deze verborgenheid te openbaren'³⁶. Hij verklaarde toen de meerderheid der Goddelijke Personen in het Goddelijk Wezen. En in het zeer beroemde boek Tikkune Sohar waar gevraagd wordt: Tot wien heeft de eerste oorzaak van alle oorzaken gezegd: Laat ons mensen maken, leest men dit zeer nadrukkelijke antwoord: 'Dit heeft de eerste oorzaak van alle oorzaken gezegd tot Jehovah'. Is er meer bewijs nodig? Laat ik echter tot staving van deze waarheid er nog bijvoegen:

Ab. We lezen in Gen. 11 dat Jehovah in het meervoud zegt: Komt aan, laat ons neerdalen en laat ons hun spraak verwarren. Wordt hier alweer niet geleerd een meerderheid van personen in het aanbeddelijk Wezen? Zeker, R. Salomon Jarchi en Aben Ezra zeggen dat God hier te rade gaat met de engelen. R. Abarbanel sluit zich hierbij aan en citerend uit het boek Pirke Rabbi Eliëzer, cap. 24 spreekt hij van 70 engelen en daaronder zou God het lot geworpen hebben, daar er staat: Toen de Allerhoogste aan de volken de erfenis toedeelde³⁸. Hemzelf zou Abraham en zijn zaad toegewezen zijn en Hij zou gezegd hebben: De snoeren zijn Mij in liefelijke plaatsen gevallen³⁹. Hij zou ook over elk volk een engel gezet hebben.

Maar waar leest men in Mozes en de profeten dat God 70 engelen tot bescherming over de volken gesteld heeft? Mogelijk heeft R. Eliëzer deze fabel overgenomen uit de Septuagint, die Deut. 32:8 Hij heeft de landpalen der volken gesteld naar het getal der kinderen Israëls vertaalde met:...naar het getal der engelen Gods. Dus rust de gehele fabel op een valse vertaling.

Wat zeg ik? Een fabel?! Is het geen godonterende taal dat Hij zich vergenoegd zou hebben met het lot dat Hem toegevallen zou zijn?! Is Hij niet de Allerhoogste van wie de gehele aarde is en haar volheid, de wereld en die er in wonen?! Ps. 24:1. Wat een gruwel, die godonterende taal. Wat zeg ik? Wordt hierdoor zelfs niet de roem en luister van uw volk geheel verduisterd?! Sprak Mozes niet tot uw vaderen van de vrijmachtige liefde van God die Israël verkoren had, Deut. 7:7, 8; 32:8; Ps. 33:12?! Is dit niet meer tot luister van uw natie, dan dat Hij zich vergenoegd zou hebben met het Hem toegevallen lot?

Ac. Hoeveel bewijzen zou ik verder niet kunnen aanhalen uit Mozes en de profeten, waar duidelijk van God in het meervoud gesproken wordt, zoals Gen. 20:13; 35:7; Joz. 24:19; 2 Sam. 7:23; Ps. 58:12; Jes. 54:541. Wel probeert de Talmoed deze teksten te ontcrachten door de opmerking dat het meervoud 'wij' en 'ons' vaak gevolgd of voorafgegaan wordt door een enkelvoudige werkwoordsvorm. Zie Gen. 1:26, 27 en Gen. 11:5, 742. Maar dit argument is voor de ware christen het sterkste bewijs van de waarheid, dat er in het ene Goddelijk Wezen een meervoud van Goddelijke Personen moet zijn.

[172-313] B. De tweede waarheid: 'Mozes en de profeten spreken van onderscheiden Personen in God'.

Over deze waarheid is Duijtsch zeer uitvoerig. Hij wijdt er ruim 140 bladzijden aan. Hij beperkt zich hier tot de tweede Persoon. Onder B I en B II handelt hij met name over het Memra Jehovah en bespreekt Gen. 19:24, p. [172]v.v. en Hos. 1:7, p. [173]v.v. Onder B III over Adoon en Adonai, Dan. 9:17, p. [175]v.v. Onder B IV over de Engel des Verbonds, de Engel des Heeren enz. Mal. 3:1, p. [177-222], toegelicht met 1). Gen. 22:11, 12, p. [181]v.v.; 2). Gen. 31:11-13; 28:21; Jes. 63:9, p. [187]v.v.; 3). Gen. 48:15v.v., p. [191]v.v.; 4). Ex. 3:2v.v., p. [191]v.v.; 5). Ex. 23:20, p. [201]v.v.; 6). Ex. 33:14, p. [209] en dat weer toegelicht met o.a. 14:13; 24:1; 23:21; Mal. 3:1 en Spr. 8:15v.v. en 22; vanaf p. [211] met name over de Metatron. Onder dit B IV wijst hij vele malen terug naar het Memra Jehovah.

Onder B V handelt hij over het zelfgetuigenis van de Wijsheid uit Spr. 8:22-31, p. [222-298] en dan met name over 'vier allergewichtigste waarheden' in dit zelfgetuigenis: 1e. Zijn eeuwig

bestaan met de Vader, vers 22, p. [231]v.v.; 2e. Zijn eeuwige voorverordening tot Middelaar door de Vader, vers 23, p. [239]v.v.; 3e. Zijn eeuwige generatie van de Vader, vers 24-26, p. [256]v.v.; 4e. Zijn eeuwig vermaak bij de Vader, vers 27-31, p. [275]v.v.43. Bij dit 4e punt noemt Duijtsch opnieuw zeer dikwijls het Memra! De bespreking van deze tweede waarheid sluit hij af met een scherpe bestrijding van Priestley, p. [299-313].

Over de tweede Persoon in de Heilige Drieëenheid

B I en II: Over het Memra = het Woord

B I. Gen. 19:24 Toen deed JEHOVAH zwavel en vuur regenen van JEHOVAH uit de hemel. De Targoem Jeroeschalmi en de Targoem Jonathan (n.a.v. Deut. 29:23) verklaren het reeds aldus: En het Memra JEHOVAH, het Woord des Heeren, - het eeuwige zelfstandige Woord, de Zoon van God - deed zwavel en vuur regenen van JEHOVAH uit de hemel. Dit werk wordt dus aan het Memra JEHOVAH, de Zoon van God, toegeschreven als aan een Goddelijk Persoon, onderscheiden van God de Vader.

B II. Hos. 1:7 Maar over het huis van Juda zal Ik Mij ontfermen en het verlossen door JEHOVAH zijn God. Ook hier zegt de Targoem Jonathan met verwijzing naar Jes. 45:17,25 en Gen. 15:6: 'Ik zal ze verlossen door het Memra JEHOVAH, - de Zoon Gods - door wien Israëel verlost zou worden met een eeuwige verlossing en in wien gerechtvaardigd zullen worden en zich beroemen het ganse huis Israëls; ja door dat Memra JEHOVAH, in wien vader Abraham geloofde en hem werd dat tot rechtvaardigheid gerekend. Leren dus de Targoem Jeroeschalmi en de Targoem Jonathan niet op het allerkrachtigst dat er onderscheiden personen in het Goddelijk Wezen zijn?

B III: Over Adoon en Adonai

B III, Ik voeg hier nog bij Dan. 9:17: En nu, onze God, hoor naar het gebed van uw knecht... om des Heeren - Adonai - wil. Wie bedoelt Daniël met Adonai anders dan dat Memra JEHOVAH, de Zoon van God, door wie wij alleen de toegang tot JEHOVAH, God de Vader hebben en verzoening van onze zonden en verhoring van onze gebeden verwachten kunnen? Zo zegt ook R. Simeon ben Jochai in het heilige boek Sohar: '...Waarom zegt hij 'om ADONAI wille'? Omdat niemand JEHOVAH vinden kan, buiten ADONAI, in zijn woning'⁴⁴. Duidelijke taal. Trouwens, Adonai, de Zoon van God, is de weg, de waarheid en het leven⁴⁵. Dat is ook de stelling van R. Josef ben Gecatilja⁴⁶ dat wij door Adonai de toegang hebben tot de gezegende koning JEHOVAH, dat Hij is als een verborgen schatkist waarin alle dingen, die ons door JEHOVAH geschonken worden, opgesloten zijn.

B IV: Over de Engel des verbonds, de Engel des Heeren

[177-222] B IV, In Mal. 3:1 lezen wij: ' En snellijk zal tot zijn tempel komen die ADOON, die Heere, die ge zoekt, namelijk de Engel des verbonds'. Het is toch zonneklaar dat deze ADOON een Goddelijk persoon is? Ik weet dat ge hier tegenin zult brengen: Ja, deze ADOON, Heere, is de Messias. Maar hoe kan hij een Goddelijk persoon zijn? Hij is toch een engel? Maar is dit u zo vreemd, zonen Abrahams? Zegt niet R. Simeon in zijn boek Sohar: 'In al deze plaatsen wordt van de Engel des verbonds gesproken', door welke de heilige hooggeloofde God wordt bedoeld. En heeft deze Engel des verbonds zich niet menigmaal aan onze voorvaderen bekend gemaakt met de heerlijke namen van JEHOVAH en Elohim?! Hebben ze Hein ook niet als JEHOVAH aanbeden?! Ik zal enige godsspraken aanhalen om zo mogelijk u van deze waarheid te overtuigen. (Onder 1 t/m 6 noemt Duijtsch een aantal teksten om te bewijzen dat de Engel des verbonds Jehovah zelf is. Onder 5 staat hij uitvoerig

stil bij Ex. 23:20v.v. en onder 6 spreekt hij over de engel (gezant) Metatron).

1. Gen. 22:11, 12. Blijkt hier niet duidelijk dat de Engel des Heeren een Goddelijk persoon moet zijn? Uw rabbijnen bevestigen dit. R. Bechai noemt hem niet een afgescheiden - geschapen engel - maar een van de inplantingen (een van de inblijvende personen in het Goddelijk wezen) die daarvan niet afgescheiden kan worden. Hij noemt ook Ex. 14:19 en 23:21, (Mijn Naam is in het binnenste van hem). Deze engel is Elohim zelf.

2. Gen. 31:11v.v. Die hier genoemde Engel Gods noemt zich de God van Bethel, 28:19. De Engel die verlost, de Engel des Heeren, de Engel van zijn aangezicht, Jes. 63:9. Daarom zegt de Targoem Onkelos ook in zijn vertaling van Gen. 31: 1 lv.v.: ‘En de Engel des HEEREN verscheen hem, dat wil zoveel zeggen als: en JEHOVAH verscheen hem en Hij is ook de Engel des verbonds of de Engel Gods, Ex. 14:19’. En wie is die Engel anders dan het Memra Jehovah? Zoals de Targoem Onkelos zegt over Gen. 28:20v.v.: En Jakob beloofde: Indien het Memra JEHOVAH... mij in vrede zal doen weerkeren, dan zal het Memra JEHOVAH mij tot een God zijn.

3. In Gen. 48:16 zegt Jakob, als hij de beide zonen van Jozef zegen: De Engel, die mij verlost heeft (Hebr.: de Goël) van alle kwaad, zegene deze jongelingen... Uit vers 15 blijkt duidelijk dat deze engel geen geschapen engel, maar God zelf is. Trouwens, dit bevestigen ook de rabbijnen. R. Meir ben Gabbai zegt zeer wel: ‘Het zij verre van onze heilige vader, dat hij van een geschapen engel de vrede afgesmeekt zou hebben. Want het is alleen in de hand en macht van de enige hooggeloofde God te zegenen’. Elders schrijft deze rabbi: Deze Engel, de Verlosser die optrok, Ex, 14:19, is het die de wet der tien woorden aan Israël heeft doen horen⁴⁹. En wie is Hij anders dan het Memra Jehovah, de Zoon van God? De Targoem Jeroeschalmi zegt dit ook duidelijk bij Ex. 20:1: En het Memra JEHOVAH - dat eeuwig zelfstandige Woord, de Zoon Gods - sprak: Ik ben JEHOVAH, uw God. Deze Engel is dus een onderscheiden Goddelijke persoon.

4. In Ex. 3:2v.v. noemt de Engel des Heeren die Mozes verscheen zich JEHOVAH en ELOHIM en de God van Abraham, Izak en Jakob. In vers 14 maakt hij zich bekend met de naam EHEJEH, (Ik zal zijn die Ik zijn zal, St. Vert.; N.V.: *Ik ben, die Ik ben*). Deze Engel is niet anders dan het Memra JEHOVAH, de Zoon Gods, niet een geschapen engel die als gezant in de naam van God zou gesproken hebben, maar JEHOVAH, ELOHIM, EHEJEH zelf, zoals ook de oude rabbijnen op het allernadrukkelijkst bevestigen. a. R. Menachern Rakant zegt: ‘De Engel des HEEREN verscheen hem in een vuurvlam. Deze engel is de Engel, de Goël, die tot Jakob gezegd heeft: Ik bende God van Bethel’. b. Nog uitdrukkelijker is de taal van R. Mosje Bar Nachman die schreef: De Engel des HEEREN en ELOHIM is een en dezelfde persoon. En in Ex. 14:19 is in de uitdrukking de Engel Gods het woord ELOHIM geen bijvoegsel, maar een nadere verklaring; daarom verwondert het u niet dat Mozes zijn aangezicht voor de Engel verborg, Ex. 3:6. En in Ex. 23:21 zegt Jehovah: Mijn naam is in het binnenste van hem. Hij is de: Ik zal zijn die Ik zijn zal. Trouwens we moeten met verdubbelde aandacht de zeer nadrukkelijke verklaring van de beroemde R. Bechai lezen, die op p. 65, Col. 1 van zijn uitleg van Ex. 3 de zoëven geciteerde woorden van R. Nachman aanhaalt en daarop laat volgen: ‘En gij moet weten dat hierin dit ene vers (Ex. 3:14) de naam Ehejeh, Ik zal zijn, driemaal gemeld wordt ten opzichte van de **drie bestaanlijkheden**; en om aan te wijzen dat hij... in drie tijdkringen regeert; namelijk hij was, hij is en hij zal zijn; en elke naam van EHEJEH op zichzelf, vervat al deze drie

tijdkringen in zich...'. (Duijtsch plaatst hierbij nog de noot:) 'Zodat zelfs volgens de verklaring van deze uw beroemde rabbi er drie bestaanlijkheden zijn in het Goddelijk wezen, waarin geen vroeger of later tijd vallen kan, maar dat iedere bestaanlijkheid of persoon op zichzelf, is de EHEJEH, die was, die is en die wezen zal'.

Oordeelt zelf, mannenbroeders, blijkt het dan niet duidelijk, dat de Engel des Heeren die aan Mozes in de brandende braambos verscheen en zichzelf uitdrukkelijk JEHOVAH, ELOHIM en EHEJEH noemt, niet alleen een Goddelijk persoon, maar een onderscheiden Goddelijk persoon moet zijn? En wie anders dan het Memra Jehovah, de Zoon van God, die was, die is en die zijn zal? Dit bevestigt trouwens zeer nadrukkelijk de Targoem Jeroeschalmi, die het 14e vers aldus weergeeft: 'En het Memra JEHOVAH zei tot Mozes: Ik ben dezelfde, die tot de wereld gezegd heb: 'Zijt' en ze was en die ook in de toekomst tot haar zeggen zal: 'Zijt' en ze zal zijn. En Hij zei: Zó zult ge tot de kinderen van Israël zeggen: EHEJEH, Ik zal zijn, heeft mij tot u gezonden. Voortreffelijke taal. Wilt ge nog meer bewijzen?'

5. Dan lezen we Ex. 23:20, 21. Daar doet JEHOVAH de grote belofte aan Israël in vers 20 en 21: Ziet, Ik zend mijn Engel voor uw aangezicht om u te behoeden op deze weg en om u te brengen tot de plaats die Ik bereid heb. Hoedt u voor zijn aangezicht en weest zijn stem gehoorzaam en verbittert Hem niet, want Hij zal uw overtredingen niet vergeven, want mijn naam is in het binnenste van Hem. Wie is deze Engel? Uw oude rabbijnen zullen deze belangrijke vraag voldoende beantwoorden:

a. R. Simeon ben Jochai zegt in zijn heilig boek Sohar⁵¹ naar aanleiding van deze godsspraak: Deze Engel is de Verlosser der wereld... die de zegeningen aan de gehele wereld toeschikt, zegeningen die Hij vooraf genomen heeft. Zeer juist gezegd. Wie bedoelt deze rabbi anders dan die ADOON, namelijk de Engel des verbonds die tot zijn tempel komen zal? Wie bedoelt hij anders dan de Memra Jehovah, de Zoon van God, de Messias, in wie alle volken der aarde gezegend zullen worden?! En van wie de oude Israëlitische kerk zong: Gij zijt opgevaren in de hoogte, Gij hebt de gevangenis gevankelijk weggevoerd. Gij hebt gaven genomen om uit te delen onder de mensen, ja ook de wederhorigen, om bij U te wonen, o HEERE GOD, Ps. 68:19.

b. R. Mosche Bar Nachman zegt over Ex. 23:20v.: De Engel die hier beloofd wordt, is de Engel der verlossing, in wiens binnenste de grote naam van Jehovah is. Hij is het die van zichzelf gezegd heeft: Ik bende God van Bethel. Blijkt uit de verklaring van deze rabbi opnieuw niet duidelijk dat deze Engel een Goddelijk persoon moet zijn, onderscheiden van JEHOVAH, die deze belofte doet? En wie is Hij anders dan het Memra Jehovah, de Zoon van God, die alle dingen draagt door het woord zijner kracht?

c. Nog nadrukkelijker is R. Bechai over Ex. 23:20 (p. 98, Col. 2): 'Deze Engel is niet een van de afgescheidene – geschapene – maar van de inplantingen – waarmee de kabbalisten de inblijvende personen van het Goddelijk Wezen bedoelen –. JEHOVAH wil door de uitdrukking mijn Engel zeggen: Mijn Engel die door mij zeer geliefd is, want door Hem zal Ik in de wereld bekend worden. En omdat Hij een van de Engelen der inplantingen is die niet van elkaar gescheiden mogen worden, daarom staat er: en verbittert Hem niet, dat is volgens onze rabbijnen: verbittert Mij niet. Want, gij moet weten, dat alles een is en zo nauw met elkander verenigd dat ze niet gescheiden kunnen worden. En indien gij Hem verbittert, zal Hij u de zonden niet vergeven, waartoe Hij overigens de macht heeft'. (Hierbij schrijft Duijtsch de noot:) Niemand heeft macht de zonden te vergeven dan God alleen. Dit is altijd een grondstelling geweest van het Joodse volk zoals ook Mozes en de profeten zeggen. Jesaja bijvoorbeeld in hoofdstuk

43:25 Ik, Ik ben het die uw overtredingen uitdelg. Dit is een allerkrachtigst bewijs dat de heerlijke gezant, die de macht heeft de zonden te vergeven, een Goddelijk persoon moet zijn.

Deze Engel is de engel van Jehovah's aangezicht, ja, zijn aangezicht zelf, waardoor Hij in de wereld bekend zou worden. Hij moet dus wel een onderscheiden Goddelijk persoon zijn, het Memra Jehovah, de Zoon Gods, die ten volle het aangezicht van Jehovah is, het beeld van de onzienlijke God⁵⁴, het afschijnsel van 's Vaders heerlijkheid, het uitgedrukte beeld van zijn zelfstandigheid, de Zoon van God, zo nauw met de Vader verenigd, dat Hij met volle nadruk zeggen kan: Ik en de Vader zijn één. En waarlijk, mijn geliefde broeders, die naar de stem van deze heerlijke gezant, naar dat Memra Jehovah, de Zoon van God niet hoort, die verwerpt JEHOVAH, God de Vader en de toorn van God blijft op hem. Och mocht gij door verlichtende genade, de stem van deze heerlijke gezant leren kennen! Heden, heden, zo gij Zijn stem hoort, verhardt uw harten niet, Ps. 95:7.

6. Tenslotte lezen we in Ex. 33:14 de bemoedigende belofte, die JEHOVAH aan Mozes doet: Mijn aangezicht zal met u meegaan en u gerust stellen. De verklaringen van uw oude rabbijnen hierover moet ge met aandacht lezen.

.) R. Moschje Bar Nachman verklaart deze woorden aldus: 'Mijn aangezicht zal meegaan, namelijk de Engel des Verbonds, aan dewelke gij lust hebt, want in Hem wordt mijn aangezicht gezien'. Wie is deze Engel des Verbonds anders dan het Memra Jehovah, de Zoon van God, die het beeld is van de onzienlijke God, het afschijnsel van 's Vaders heerlijkheid en het uitgedrukte beeld van zijn zelfstandigheid? Trouwens: die den Zoon ziet, ziet de Vader.

..) R. Bechai zegt van deze woorden: 'Mijn aangezicht zal meegaan, dat is de Gezant Metatron, door wie Ik in de wereld bekend zal worden door de vreselijke werken en grote wonderen, die door zijn hand zullen gedaan worden; door welke de mensen Mij zullen leren kennen en vrezen. Zoals het ook aan de oever van de Rode Zee plaats had. Daarvan staat geschreven in Ex. 14:31: en Israël zag de grote hand die de HEERE aan de Egyptenaren bewezen had en het volk vreesde de HEERE en geloofde in de HEERE'. Wie bedoelt R. Bechai met deze gezant Metatron anders dan die Engel des Verbonds, de Memra Jehovah, de Zoon van God, die het aangezicht van God is, ja in wie het aangezicht Gods is? Dit blijkt reeds uit de zoëven aangehaalde verklaring van R. Mosche Bar Nachman, maar ook uit die van vele anderen van uw oude rabbijnen.

a. R. Bechai zegt in zijn verklaring van Ex. 24:1 Daarna sprak Hij tot Mozes: Klim op tot JEHOVAH op p. 98, Col. 4: 'Volgens de Kabbala worden deze woorden aldus verklaard: En de enige Naam, namelijk JEHOVAH, zei tot Mozes: Klim op tot JEHOVAH, deze is Metatron, wiens naam is gelijk de naam van zijn Meester. Zo hebben het ook onze rabbijnen verklaard'. (Duijtsch in een noot:) Deze verklaring der rabbijnen leest men in het boek Jalkoeth Schimoni en vooral in de Talmoed, Tract. Sanhedrin, waar een zeer opmerkelijke samenspraak verhaald wordt tussen een voorname rabbi en een christen, die ik hier graag weergeef: Een Mien of ketter - namelijk een christen - vroeg aan R. Idith: Er staat geschreven: Hij, namelijk JEHOVAH, zei tot Mozes: Klim op tot JEHOVAH; had Jehovah hier niet moeten zeggen: 'Klim op tot Mij?' Hierop antwoordde R. Idith: 'Deze, die met Mozes sprak, is Metatron, wiens naam is als de naam van zijn Meester'. Maar (zo zegt Duijtsch) ik kan mij niet genoeg over de gulhartige belijdenis verwonderen die R. Idith verder aflegde. Want de Talmoed vervolgt: De Mien vatte de rabbi op zijn eigen woorden en zei: Indien

dit zo is, dan zijt ge verplicht om Metatron te eerbiedigen en te gehoorzamen, zoals er geschreven staat in Ex. 23:21: Verbittert Hem niet, want Hij zal uw zonden niet vergeven. Hierop antwoordde R. Idith: Gij zegt de waarheid: 'Hij kan ons onze zonden niet vergeven; want wij hebben zelfs de allervoortreffelijkste gezant versmaad, verworpen en geweigerd aan te nemen!' Wat een treffende belijdenis van een talmoedische rabbi, die beter begrepen heeft wat de christen bedoelde dan de blinde talmoedische rabbijnen, die deze samenspraak in de Talmoed plaatsten. Hier sprak een overtuigd geweten. Maar toch, als er geen zalig-makende hartveranderende genade bijkomt, dan blijft men degene die men is. Men blijft in ongeloof weigeren de allervoortreffelijkste gezant, de Zoon van God, als zodanig aan te nemen: Het geloof is een gave Gods.

R. Bechai zegt verder: In de naam Metatron zijn twee betekenissen begrepen. Hij is Adoon, een Heer en Schaliach, een gezant. Heer is Hij naar de taal der rabbijnen, die een vrouw, die heerschappij voert, matrona noemen. En een gezant is Hij naar de taal der Grieken, die een gezant menutor noemen. Er ligt nog een derde betekenis in opgesloten, namelijk een wachter. Want in de Chaldeeuwse taal wordt een wachter een matterath genoemd. En Hij is als de Bewaarder der wereld, de Bewaarder Israëls. Krachtens zijn naam is Hij dus Adoon, Heer over alles... en een Schaliach, gezant, in zoverre Hij minder is dan Hem die hem gezonden en alle macht gegeven heeft⁶³. Wie bedoelt R. Bechai dus met deze Metatron anders dan Memra Jehovah, de Zoon van God, de Verlosser der wereld? Deze is de Adoon, aan wie onze vaders lust hadden, Mal. 3:1, maar tegelijk een Schaliach, een gezant, een Engel des Verbonds die tot zijn tempel komen moet. En Hij alleen kon zeggen: Mij is alle macht gegeven in hemel en op aarde.

b. Maar laten we horen wat ook andere rabbijnen van de Metatron zeggen. In het boek Elia Hatischbi leest men het volgende op p. 53, Col. 1: 'Metatron is de Vorst des aangezichts, van welke onze rabbijnen zeggen dat Hij is de Engel die te allen tijde het aangezicht van de hooggeloofde Koning aan-schouwt. Van Hem zegt JEHOVAH: Mijn naam is in het binnenste van hem, want zijn naam is de naam van zijn Meester, namelijk Jehovah. Metatron maakt immers volgens de Gemaatria⁶⁴ of Letter-Getal de naam Schaddai uit, Algenoegzame, dat is 314'. Wie bedoelt R. Elia met deze Metatron anders dan de Zoon van God? Trouwens, niemand heeft ooit den Vader gezien dan degene die van God is. Deze, namelijk het Memra Jehovah, de Zoon Gods, heeft de Vader gezien⁶⁵

c. In het zeer oude boek Othoth Rabbi Akiba leest men op p. 11, Col. 3: 'Metatron is de Engel, de Vorst des aangezichts... der Wet... der wijsheid... der sterkte... der heerlijkheid... der koningen... der heren... der vorsten...'. Wie kan deze heerlijke persoon anders zijn dan het Memra JEHOVAH, de Zoon van God, de Verlosser der wereld, die uitermate verhoogd is, ver boven alle overheid en macht, en kracht en heerschappij en alle naam die genoemd wordt, niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomstige" ja, die zelfs de engelen Gods aanbidden!⁶⁷

d. In het zeer beroemde boek Berith Menucha van R. Merimon leest men op p. 37, Col. 2: En Hij, namelijk Metatron is een Heerser over alle heersers en Koning over alle koningen... en daarom hebbende kabbalisten Hem genoemd Merja Sis, dat wil zeggen een heerser die met macht regeert; want Hij is het beginsel van Gods weg, en z. Nadrukkelijke taal. Wie kon hij met deze heerlijke persoon anders bedoelen dan die Heere, te weten de Engel des Verbonds, namelijk dat Memra Jehovah, de Zoon van God, de Verlosser der wereld, die de Vader tot koning gezalfd heeft, over Sion, de berg zijner heiligheid; ja, op wiens dijen geschreven staat: *Koning der koningen, HEERE der*

heren. Wie kan hij met deze Metatron anders bedoelen dan die eeuwige zelfstandige Wijsheid, de Zoon van God die van zichzelf getuigt: door Mij regerende koningen en de vorsten stellen gerechtigheid: door Mij heersen de heersers en de prinsen, al de rechters der aarde, Spr. 8:15v. Ja, wie kan hij anders bedoelen met deze Metatron dan de eeuwige zelfstandige Wijsheid des Vaders, dan Memra Jehovah, de Zoon van God, die in de godsspraak - door rabbi Abraham Merimom aangehaald - van zichzelf zegt ten opzichte van zijn eeuwig bestaan met en onbegrijpelijke generatie door de Vader: JEHOVA H bezat Mij in het beginsel van zijn weg, voor zijn werken, van toen aan! Spr. 8:22.

Laten wij deze aangehaalde godsspraak en die allergewichtigste waarheid, namelijk het eeuwig bestaan van dat Memra Jehovah, dat eeuwig zelfstandige Woord, de Zoon van God, met de Vader en zijn onbegrijpelijke generatie door Hem uit het verband met nadruk betogen.

B V: Over het zelfgetuigenis van de Wijsheid

[222-298] B V. Wij lezen dan in de Spreuken van Salomo hoofdstuk 8 dat de Wijsheid in de verzen 22-31 deze allernadrukkelijkste en verhevenste betuigingen van Zichzelf aflegt: *De HEERE bezat mij in het begin van zijn weg, vóór zijn werken, van toen aan. Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest, van de aanvang, van de oudheden der aarde aan. Ik was geboren als de afgronden nog niet waren, als nog geen fonteinen waren zwaar van water; alear de bergen ingeest waren, vóór de heuvelen was Ik geboren. Hij had de aarde nog niet gemaakt noch de velden, noch de aanvang van de stoffen der wereld. Toen Hij de hemelen bereidde, was Ik daar; toen Hij een cirkel beschreef over het vlakke van de afgrond, toen Hij de opperwolken van boven af vestigde, toen Hij de fonteinen van de afgrond vastmaakte, toen Hij de zee haar perk zette opdat de wateren zijn bevel niet zouden overtreden, toen Hij de grondvesten der aarde stelde: toen was Ik een voedsterling bij Hem en Ik was dagelijks zijn vermaken, spelende in de wereld van zijn aardrijk en mijn vermaken zijn met de mensenkinderen.* Verheven uitdrukkingen. De belangrijkste vraag is: Wie moet men hier onder deze Wijsheid verstaan?

De Wijsheid is een Goddelijk persoon, onderscheiden van God de Vader Uw talmoedische rabbijnen verschillen onderling zeer van gedachten. Ik zal ze noemen en u moet maar beoordelen of ze niet van alle grond ontbloeit en de ongerijmdheid zelve zijn.

Er zijn er, die onder deze wijsheid de wet van Mozes verstaan die voor de schepping der wereld geschapen is en waarin God zijn wijsheid geopenbaard heeft. Zo leest men in de Talmoed Tract. Nedarim: 'Zeven dingen zijn geschapen voor de schepping der wereld, namelijk de Wet, de boete of bekering, het paradijs, de hel, de troon der heerlijkheid, de tempel en de naam van de Messias'. Ja, de Talmoed noemt zelfs zeer nauwkeurig de tijd wanneer de Wet geschapen is: 974 geslachten voor de schepping der wereld. Is het wel nodig dergelijke ongerijmde stellingen te weerleggen? Begon de tijd niet met de schepping der wereld? Dus was er voor de schepping der wereld geen tijd, maar een volstreekte eeuwigheid. Zelfs R. Lipman zei: 'Voor de schepping der wereld was er geen tijd, deze begon met de schepping'. Zoals ook onze R. Saadja Hagaon, zijn gedachtenis zij tot zegen, zei: 'Er is geen begin voor het begin, geen tijd voor de tijd'.

Anderen onder uw Talmoedisten stellen dat hier de Wezenlijke Wijsheid, die een Goddelijke eigenschap is, als een persoonlijkheid sprekend wordt ingevoerd. In Tract. Sanhedrin staat: Dit is de Eigenschap van de heilige hooggeloopte God, die de wereld met wijsheid gemaakt

heeft.

Wie ziet ook niet de ongerijmdheid van deze stelling? Waarom moest juist de Wijsheid als een eigenschap Gods zo uitdrukkelijk zeggen dat zij van eeuwigheid geweest is? Zijn niet alle eigenschappen Gods eeuwig? Wat zeg ik! Hoe zou toch de wijsheid als een eigenschap van God, van zichzelf kunnen getuigen: Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest, vers 23; Ik ben geboren als de afgronden nog niet waren, vers 24, 25; Toen was ik een voedsterling bij Hem, dagelijks zijn vermakingen, vers 30, 31.

Nee, mannenbroeders, in deze Godsspraak wordt een Goddelijk persóón sprekend ingevoerd, zoals R. Schimon, Opperrabbijn te Frankfort aan de Main in zijn boek Jalkoeth Schimoni uitdrukkelijk zegt⁷³: Roept de Wijsheid niet? Dat is: De Heilige en Hooggelooft God. Trouwens, deze sprekende Goddelijke persoon eigent zich met zoveel nadruk toe: 1. Goddelijke werkingen: roepen op alle plaatsen, iedereen vermanen om te horen en zich te onderwerpen, vers 1-11; 2. Goddelijke eigenschappen: raad, wezen, sterkte, vers 12-14; 3. Goddelijke oppermacht: door wiens bestel de koningen regeren, vers 15, 16; 4. Goddelijke algenoegzaamheid: rijkdom, eer, 'duurachtig' goed en gerechtigheid, vers 17-19; 5. Goddelijke besturing en het leiden van zijn liefhebbers tot de eeuwige zaligheid, vers 20, 21.

Maar wat meer is, in deze godsspraak wordt niet alleen een Goddelijk persoon sprekend ingevoerd, maar een Goddelijk persoon onderscheiden van Jehovah God de Vader. Zie alleen maar de verzen 22, 24, 30 en 35. Daar betuigt deze Goddelijke persoon van zichzelf met zoveel nadruk: Jehovah bezat Mij enz. Wie kan deze heerlijke Goddelijke persoon anders zijn dan het Memra JEHOVAH, dat eeuwige zelfstandige Woord, de Zoon van God?! Trouwens, de Zoon van God kan zich de Wijsheid noemen omdat Hij de eeuwige wijsheid van de Vader is, in wien alle schatten der wijsheid verborgen zijn, omdat Hij zijn oneindige wijsheid ten toon gespreid heeft in het werk der schepping, maar vooral in dat der verlossing en de wijze wegen die Hij van Eden tot nu toe met zijn kerk in haar geheel gehouden heeft als met elke gelovige persoonlijk, waarover men met verwondering moet uitroepen: O diepte des rijkdoms, beide der Wijsheid en kennis van God! enz. (Noot van Duijtsch:) De kabbalisten noemen de tweede persoon in het Goddelijk Wezen in de tweede Sefira ook de Wijsheid.

Vier 'allergewichtigste waarheden' in het zelfgetuigenis der Wijsheid.

Wat getuigt de eeuwige Wijsheid van de Vader, de Zoon van God van zichzelf? Vier allergewichtigste waarheden, die ik nader zal toelichten en zelfs met uw oude rabbijnse geschriften bekrachtigen.

[231] I. *Zijn eeuwig bestaan met de Vader*, vers 22.

In dit vers betuigt de eeuwige Wijsheid, de Zoon van God van zichzelf: Jehovah bezat (Hebreeuws: kanani, van kana) mij in het begin van zijn weg, voor zijn werken, van toen aan. Hoe kan dat anders dan door een onbegrijpelijke eeuwige generatie door de Vader? Zoals ons uit vers 24 straks blijken zal.

Zoals vaker gaat Duijtsch nu op tegenwerpingen van Joodse zijde in en tracht die te ontcrachten. Hij bespreekt er vier. Zijn weerlegging begint telkens met: Maar...

a) Gij zegt: Het grondwoord kanani moet hier niet vertaald worden met bezat mij, doch met heeft mij geschapen zoals ook Jezus Sirach doet in Ecclesiasticus 1:4 en 9 en 24:9. Maar heeft de oude Joodse kerk ooit dat boek als Goddelijk erkend? Verbood de Talmoed zelfs niet het te lezen? Zie het begin van Cap. Chelek.

b) Gij zegt: De beroemde 70 overzetters⁷⁸, zelfs door de Nazareeërs hooggeacht, hebben kanani in Spr. 8:22 immers ook vertaald met 'geschapen'. Maar is dit hun enige fout? Denk

bijvoorbeeld aan Deut. 32:8179 Bovendien, moeten Hebreëen die de Hebreeuwse grondtekst in handen hebben, hun toevlucht nemen tot een Griekse vertaling?

c) Gij zegt: De Targoem Jonathan dacht eveneens zo, want hij heeft in zijn omschrijving van Spr. 8:22 het woord bara = scheppen. Maar hij gebruikt het woord bara ook weleens in de zin van ontvangen. Zo in zijn weergave van Job 3:3b.

d) Gij zegt: Wij beroepen ons op het Hebreeuwse grondwoord zelf. Het woord kana moet hier vertaald worden met scheppen. Dat bewijst Gen. 14:19-22, waar het woord tweemaal voorkomt en waar vertaald is: de Schepper van hemel en aarde. Maar men kan, overeenkomstig de ruime betekenis van kana ook vertalen: De Bezitter van hemel en aarde. En daar duidelijk blijkt dat in Spr. 8 de eeuwige Wijsheid des Vaders als een Goddelijk persoon spreekt, zou Hij dan kunnen zeggen: JEHOVAH heeft geschapen? En wel van eeuwigheid? Is dat geen volstreekte tweeledige tegenstrijdigheid? Daarom kan vers 22 niet anders vertaald worden als: Jehovah bezat Mij. Hij is wel het begin der schepping Gods, maar dan in de zin van de werkende oorzaak door wie alle dingen geschapen zijn⁸¹.

[239] II. *Zijn eeuwige voorverordining tot Middelaar door de Vader*, vers 23

Daarvan getuigt de eeuwige Wijsheid, de Zoon van God, met de woorden: Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest. Wat gaf eigenlijk de zalving omtrent de personen die gezalfd werden, te kennen? Rabbi Abarbanel zegt daarvan in zijn verklaring van 1 Kon. 1 het volgende: Deze zalving geschiedde met tweeërlei doel. 1e. Was ze een teken van de Goddelijke verkiezing. De koning bijvoorbeeld werd gezalfd opdat men zou weten dat hij uitverkoren was. 2e. Diende ze om de gezalvde bekwaam te maken om de Goddelijke invloeden te ontvangen en zo ontving hij de leiding en bescherming van de Allerhoogste. Want in de Mischna zeggen de rabbijnen: Toen de hogepriester door de Urim en Tumim om raad gevraagd werd, rustte de Schechina - de Goddelijke majesteit - op hem en sprak hij door de Heilige Geest. Dit zien wij ook bij Saul. Zodra hij gezalfd was, werd de Geest des HEEREN vaardig over hem en profeteerde hij, 1 Sam. 10:6-14. Zulks gold eveneens van David, 1 Sam. 16:13.

Wat de personen betreft door wie en de stof waarmee en de plaats waar gezalfd werd, daarover schrijft R. Abarbanel ook zeer voortreffelijk in zijn verklaringen van 1 Kon. 1. Alleen verschilde de wijze van de zalving der koningen zeer van die der priesters. De Talmoed zegt: De koningen werden gezalfd op de wijze van een kroon, de priesters in de vorm van een chi. R. Mannasja bar Gadda zei daarvan: 'Dus in de vorm van de Griekse letter X, die *chi* heet'. Derhalve: In de vorm van een kruis. Vooral moest de hogepriester zo gezalfd worden. Waarom juist hij? Waarom anders dan omdat hierdoor het zware kruislijden van de Messias moest afgebeeld worden? Hij is als de tegenbeeldige hogepriester niet met het bloed van stieren en bokken, maar met zijn eigen bloed in het heiligdom, niet dat op aarde, maar dat in de hémel is, binnen gegaan.

Als nu de eeuwige Wijsheid zegt in Spr. 8:23 *Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest*, dan is duidelijk dat zo zijn eeuwige voorverordining door de Vader geleerd wordt. De Vader heeft Hem in het eeuwig verbond des vredes tot middelaar verordineerd om in de volheid des tijds als de EMANUEL, de Godmens voor de gegevenen des Vaders aan de Goddelijke rechtvaardigheid volkomen te voldoen en het recht ten leven voor hen te verwerven.

Zelfs uw rabbijnen hebben over dat verbond met veel verheffing gesproken en zelfs de inhoud van de verbondshandelingen tussen de Vader en de Zoon, de Messias opgegeven. Ter uwer overtuiging geef ik u te lezen het belangrijkste van de uiteenzetting hierover door R. Schimon in zijn boek Jalkoeth Schimoni. De heilige hooggeloopte God begon met de Messias in

onderhandeling te treden - voor de schepping der wereld - en zei tot Hem: Dezen die bij U verborgen zijn - laat R. Schimon liever zeggen: 'Die in u uitverkoren zijn voor de grondlegging der wereld', daar hij immers door die duistere woorden dat bedoelt -, zullen u in het toekomstige onder een ijzeren juk - een zwaar lijden - brengen en met u handelen gelijk men gewoon is met een kalf, wiens ogen verdonkerd zijn, en zullen door dit zware lijden uw ziel doen versmachten en door hun zonden zal uw tong aan uw gehemelte kleven. Wilt ge hierin bewilligen? Waarop de Messias tot hem zei: Heer, Schepper der wereld, met hartelijke vreugde en blijdschap neem ik al dit lijden op mij, onder dit beding dat er geen een van Israël verloren ga'.

Nog breedvoeriger kunt u hierover lezen in het onder u zo zeer beroemde boek Pesikta Rabbatha⁸⁷ waar de gezegende Messias antwoordt: '...al dit zware lijden neem ik uit liefde met vreugde en blijdschap op mij. En dit is het wat er van hem geschreven staat: Als hij geëist werd, werd hij verdrukt, hij deed zijn mond niet open', Jes. 53:7.

Dit is de taal van uw rabbijnen, wier woorden gij waardeert als de woorden van de levende God. Een taal, die met de leer der Nazareeërs in de hoofdzaak overeenstemt: Liefde, vrije eeuwige liefde was de bronoorzaak die de Zoon bewogen heeft... zich als Borg te stellen en het zware lijden op zich te nemen, opdat er geen een van Israël, dat naar de verkiezing der genade is, verloren ga.

Het genoemde verbond dat de grondslag is van het genadeverbond, "heeft God zelf in het paradijs bekendgemaakt, Gen. 3:15 en naderhand door de heilige patriarchen en profeten laten verkondigen en door de offeranden en ceremoniën der wet laten afbeelden". Een waarheid die uw rabbijnen zelf leren. Want in de Talmoed leest men: R. Jochanan heeft gezegd: 'Alle profeten hebben niets anders geprofeteerd dan alleen van de dagen van de Messias'. Hij wil zeggen: De Messias is de hoofdinhoud van al de profeten. Uw oude rabbijnen hebben ook zeer breedvoerig en voortreffelijk over de gehele schaduwachtige Levitische godsdienst, vooral over de offeranden geschreven. Lees alleen maar hetgeen R. Schimon ben Jochai hierover zegt in zijn boek Tikkune Sohar, p. 47. Dit is trouwens de reden, waarom zelfs de offeranden, het voornaamste van de hele schaduwachtige dienst, met de komst van de Messias afgeschaft moesten worden. In de Medrasch Thehillim⁹⁰ leest men: 'Alle offeranden zullen in de toekomstige tijd - die van de Messias - afgeschaft worden, maar de offerande des lofs zal nooit afgeschaft worden'. En wat is daarvan de reden? Omdat de Messias zijn ziel tot een schuldoffer gesteld, de zonden verzoend en een eeuwige gerechtigheid aangebracht heeft, zie Jes. 53:10 en Dan. 9:24. Hoe nadrukkelijk schreven uw rabbijnen ook zowel van de personen Izak, Jozef, Mozes, David, de hogepriester als van de zaken, de boom des levens, het paaslam, het manna, de rotssteen, de koperen slang, de ark des verbonds, het heilige der heiligen, de kandelaar, als die de Messias op het allerheerlijkste afbeeldden. Zie vooral het boek Sohar⁹¹.

Van dat verbond heeft Jesaja de onveranderlijkheid op het allernadrukkelijkst voorgesteld: Want bergen mogen wijken en heuvelen wankelen, maar mijn goedertierenheid zal van u niet wijken en het verbond van mijn vrede zal niet wankelen, zegt Jehovah, uw Ontfermer, 54:10.

Van dat verbond spreekt ook de Zoon van God, de Messias meer dan eens met veel nadruk.

Bijvoorbeeld Ps. 2: Ik zal van het besluit - Jeremia gebruikt het woord verbond, 33:20 - verhalen: Jehovah heeft tot mij gezegd: Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik U gegeneerd. Eis van Mij en Ik zal de heidenen geven tot uw erfdeel en de einden der aarde tot uw bezittingen. Zelfs de rabbijnen passen deze woorden toe op hun nog verwachte Messias. Zo de Talmoed in Tract. Succa. En over Parascha Balak zegt R. Schimon ben Jochai het volgende in het heilige boek Sohar: 'En vandaar zal tevoorschijn komen de Messias, de Zoon van David en dit is de verborgenheid: Ik zal van het besluit verhalen enz.'. Zo horen wij ook de Messias van de

eeuwige verbondsonderhandelingen spreken in Ps. 40:7,8 en tot de Vader zeggen: Gij hebt geen lust gehad in spijs- en slachtoffers, Gij hebt Mij de oren doorboord; brandoffer en zondoffer hebt ge niet geëist. Toen zei Ik: Zie Ik kom, in de rol des boeks is van Mij geschreven. Deze woorden in de Midrasch Ruth Rabba zijn zeer breedvoerig verklaard en op de Messias toegepast, p. 36, Col. 1.

Over deze zalving of voorverordining tot Middelaar maak ik nog de korte opmerking dat ze zijn bekwaammaking tot de uitvoering van zijn middelaarschap tot gevolg moest hebben. Namelijk de overvloedige mate van de Heilige Geest waarmee Hij naar zijn menselijke natuur overstort zou worden tot de vervulling van zijn drie ambten als profeet, priester en koning. Vorst Messias heeft hier zelf ook van getuigd in Jes. 61:1: De Geest van Adonai Jehovah is op Mij, omdat Hij Mij gezalfd heeft om een blijde boodschap te brengen aan de zachtmoedigen: Hij heeft Mij gezonden om de gebrokenen van hart te verbinden, om de gevangenen vrijheid uit te roepen en de gebondenen opening der gevangenis. Maar hierover zal ik later uitvoeriger spreken.

[256] III. *Zijn eeuwige generatie door de Vader, vers 24-26*

Daarom zegt de eeuwige Wijsheid, de Zoon van God: Ik was geboren toen de afgronden nog niet waren, als nog geen fonteinen zwaar van water waren. Aleer de bergen gevestigd waren, was ik geboren. De eeuwige Wijsheid des Vaders, de Zoon van God, betuigt hier tot tweemaal toe Ik was geboren en wel met nadruk: vóór de afgronden, vóór de bergen, vóór de velden der aarde en dus eer de wereld was, in de onbegrijpelijke eeuwigheid. Sommigen zeggen dat het grondwoord cholalti hier in oneigenlijke zin moet worden opgevat. Zo wordt het toch ook in Ps. 90 gebruikt voor de schepping der wereld en haar voortbrenging? Eer de bergen geboren waren en Gij de aarde en de wereld voortgebracht had. Maar welke redenen zijn er om hier de eigenlijke betekenis los te laten? Wat zeg ik? Zou de eeuwige Wijsheid, de Zoon van God, ons eigenlijk niet zijn eeuwige generatie willen leren, maar oneigenlijk zijn eeuwige schepping? Zou dit niet een volstreekte tweeledige tegenstrijdigheid in zich behelzen? Vergelijk p. [238]. Nee, mannenbroeders, cholalti moet hier in zijn eigenlijke betekenis opgevat worden zoals ook Jonathan ben Usiël vertaald heeft: Ik ben gegeneerd.

Trouwens, deze eeuwige generatie is ook alleen de enige grond, waarom de Messias in de Heilige Schrift de heerlijke naam van Zoon draagt. Zeker, Gods keurlingen worden ook en wel krachtens aanneming kinderen Gods genoemd, Hos. 2:194. En Israëls overheden krachtens hun hoge ambten, Ps. 82:6. En de engelen krachtens hun schepping. Maar aan u als Hebreëen mag ik toch onbeschroomd vragen: Tot wie van de engelen heeft God ooit gezegd: Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegeneerd? Nee, zonen van Abraham, alleen de gezegende Messias horen wij met volle nadruk van zichzelf spreken: Ik zal van het besluit verhalen, Jehovah heeft mij gezegd: Gij zijt mijn Zoon, heden heb ik u gegeneerd, Ps. 2:7.

Ik weet zeer wel dat R. Lipman in zijn boek Nizachon u op wil dringen deze hele tweede psalm op David toe te passen. Maar uw eigen rabbijnen zoals Salomo Jarchi en Aben Ezra hebben reeds lang bekrachtigd, dat men deze psalm op de Messias moet toepassen. En in de Jalkoeth Schimoni leest men over Ps. 2:2-5: (De koningen der aarde) beraadslagen tezamen tegen JEHOVAH en zijn gezalfde; als een moordenaar, die het op het paleis des konings gemunt heeft... en zegt: indien ik de zoon des konings vind, zal ik hem vangen en... vermoorden, ja, ik zal hem kruisigen en hem een geweldig smartelijke dood doen sterven. Maar de Heilige Geest zal hem bespotten, die in de hemel woont, zal lachen. In nog veel meer rabbijnse geschriften wordt het tweede vers op de Messias toegepast. Ik herinner slechts aan de Midrasch Ester, p. 107, Col. 4 – Tanchuma, p. 55, Col. 2 – Pirke Rabbi Eliëzer, Col. 19 -

En vooral de Sohar over Genesis, p. 74, Col. 292-293.

En als R. Saadja Hagaon met nadruk Dan. 7:13, 14 op de Messias toepast, haalt hij Ps. 2:6 aan ter bekrachtiging: Voorts zag ik in de nachtgezichten en ziet, daar kwam iemand met de wolken des hemels als eens mensen zoon: Deze is de Messias, onze gerechtigheid. En Hem werd gegeven heerschappij en eer en het koninkrijk, zoals er geschreven staat: Ik toch heb mijn koning gezalfd over Sion, de berg mijner heiligheid. En R. Ezra erkent zelfs in zijn verklaring van Ps. 2:6 dat Jehovah de Messias gezalfd heeft tot koning over Sion en dat de overgeblevenen van de heidenen volgens Zach. 14:16 zullen optrekken om te aanbidden den Koning, den JEHOVAH der heerscharen, dewelke is de Messias. Wat een krachtig bewijs voor de Godheid van de Messias, de Zoon van God.

We wezen er reeds op, hoe nadrukkelijk vers 7 en 8 van Ps. 2 door uw talmoedische rabbijnen en vooral in het heilige boek Sohar op de Messias toegepast wordt, p. 253. Ze doen dat ook met betrekking tot vers 10 en 12. R. Esra zegt: Dient Jehovah heeft betrekking op JEHOVAH. Kust den Zoon heeft betrekking op zijn Zoon, zijn Gezalfdde. Aan de Messias wordt dus dezelfde Goddelijke eer toegebracht als aan God de Vader. Terecht. Want wie de Zoon niet eert, eert ook de Vader niet. Nog nadrukkelijker spreekt R. Simon ben Jochai in zijn heilig boek Sohar. 'O', zo schrijft hij: 'Gij zijt de Zoon. Met betrekking tot U is gezegd: Kust de Zoon. Gij zijt Israëls Heer! Een Heer over al wat beneden is! Een Heer der engelen, de Zoon van de heilige hooggeloofde God'. En de Targoem Jonathan zegt zelfs bij Ps. 2:12: 'Welgelukzalig zijn allen die vertrouwen op het Memra', waarmee hij, zoals we zagen, de Zoon bedoelt. Wat een krachtig bewijs voor de Godheid van de Zoon. Want deze geloofsplicht geldt alleen God en vervloekt is wie op een mens vertrouwt, zegt Jer. 17:5. Zou R. Lipman nu al deze eerwaardige rabbijnen ook voor godslasteraars houden? Zijn verklaring dat de Nazareeërs godslasteraars zijn, omdat zij op Jezus de Nazareeër vertrouwen, zullen wij weerleggen als wij opzettelijk over Hem gaan spreken als de Messias, de Zoon van de levende God.

Wel merken we nu reeds op dat uit hetgeen tot dusver gezegd is, duidelijk blijkt dat Hij niet de Zoon Gods is uit kracht zijner heiliging of zalving. Ook niet uit kracht van zijn wondere geboorte uit een maagd. Nee, Joodse mannen, deze zaken zijn wel bewijzen voor zijn zoonchap, maar geen rédenen. Nee, de Zoon van God is Hij alleen krachtens zijn eeuwige generatie door de Vader.

Nu zegt gij: In deze psalm staat: Heden; het gaat hier dus om een tijdelijke generatie. Maar zou dat niet volstrekt strijden met hetgeen de Messias als de eeuwige Wijsheid tot tweemaal toe van zichzelf zegt: Ik was geboren... eer de wereld was? Dat kan toch niet? Bovendien, als het alleen een tijdelijke generatie was, dan zou de Messias slechts een mens zijn en hoe konden wij dan op Hem vertrouwen? Maar nog meer: Zou er bij de eeuwige God wel van een heden en gisteren gesproken kunnen worden? God is immers de eeuwig Onveranderlijke! JEHOVAH drukt zijn eeuwig onveranderlijk bestaan met hetzelfde grondwoord jom – dag of heden – uit in Jes. 43:13: Van de dag of van heden af ben Ik. De Targoem Jonathan vertaalt: Ook van eeuwigheid ben Ik.

Zegt gij nu: Waarin bestaat dan toch deze eeuwige generatie? Een allergewichtigste vraag, zeker! Hoe zal ik als nietige aardworm deze vraag beantwoorden? Ik vraag nu aan u met Agur: Hoe is zijn Naam en hoe is de naam van zijn Zoon, zo gij het weet? Spr. 30:4. Kunt gij, Joodse mannen, mij deze vraag beantwoorden? Hoe kunt gij dan van mij vragen, waarin de eeuwige generatie van de Zoon bestaat? Ik kan er alleen dit van zeggen: De eeuwige generatie van de Zoon bestaat hierin: Gelijk de Vader het leven heeft in zichzelf, zo heeft Hij ook de Zoon gegeven het leven te hebben in zichzelf.

R. Simon ben Jochai heeft hierover zeer breedvoerig en voortreffelijk geschreven. Het komt hierop neer: 'Hij die gegeneerd heeft, heeft gegeneerd door een inblijvende daad. Hij die gegeneerd is, heeft deze verborgenheid geopenbaard. De een is met de ander op het allernauwst verenigd. Het ene Licht is in het andere. Alles is één en verenigd in het oneindige'. Veel duidelijker spreekt hij in zijn tweede boek, Tikkune Sohar, cap. 67: Hij, namelijk Metatron, is niet geschapen, niet gemaakt, maar een uitgang. Zo spreekt trouwens ook Micha van Vorst Messias: Zijn uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid, hfst. 5:1.

Nu vraagt ge misschien: 'Wie kan dit begrijpen?' En: 'Strijdt het niet tegen de rede om te geloven hetgeen men niet begrijpt?' Hierop stel ik een wedervraag: 'Zou het niet tegen de rede strijden als men met de rede zulke hoge verborgenheden zou willen begrijpen die de rede te boven gaan?' Nog meer: 'Begrijpt ge alles door de rede hetgeen ge dan wèl gelooft?' Ge gelooft dat er een God is. Maar wat is een God? Een Geest! Maar wat is een Geest? Op zijn hoogst kunt ge nu ontkennenderwijze spreken: Onstoffelijk, onzichtbaar. Verder: Ge gelooft dat God van eeuwigheid is. Maar kunt ge door de rede de eeuwigheid Gods begrijpen? Is het geen geloofsstuk? Ook dat God de wereld uit het niet geschapen heeft?! Dit hebben trouwens de gelovige Hebreëen altijd geloofd: Door het gelóóf verstaan wij dat de wereld door het Woord Gods is voorbereid alzo, dat de dingen die men ziet, niet geworden zijn uit dingen die gezien worden¹⁰². Zou het dan tegen de rede strijdende eeuwige generatie van de Zoon die de rede ver te boven gaat, te geloven op grond van het Goddelijk getuigenis? Hier moeten wij, geliefde broeders, alle overleggingen neerwerpen en alle hoogte die zich verheft tegen de kennis van God en alle gedachten gevangen leiden¹⁰³. Dat Goddelijk getuigenis van Spr. 8:24-29 en Ps. 2:7 moeten wij eerbiedig en gelovig omhelzen als het Woord van de God der waarheid en leggen tot de enige grond van ons geloof. De eeuwige Wijsheid van de Vader schenke u de Geest des geloofs om volgens het Goddelijk getuigenis te geloven in de Zoon van God en op Hem te vertrouwen. Die in de Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven¹⁰⁴.

IV. *Zijn eeuwig vermaak bij de Vader, vers 27-31*

[275] In deze verzen betuigt de eeuwige Wijsheid, het Memra, het zelfstandige Woord, de Zoon Gods zelf, dat Hij was. Hij was reeds vóór zijn wondergeboorte uit de maagd, Jes. 7:14, vóór Abraham, vóór de wereld! Toen Hij de hemelen bereidde, was Ik daar. In den beginne was het Memra (Woord).

Maar ik weet, dat gij verschillende bedenkingen hiertegen hebt. De voornaamste zal ik opnoemen en weerleggen.

A. Gij vraagt: Wáár was het Memra in den beginne, eer de wereld was? Het zegt het zelf: Toen Hij de hemelen bereidde, was Ik daar. Hij zegt dit vijf keer. Maar in vers 30 voegt Hij erbij: Toen was Ik bij Hem, die Mij (vers 22) bezat in het begin van zijn weg, die Mij van eeuwigheid af (vers 23) gezalft heeft, die Mij gegeneerd heeft toen de afgronden nog niet waren (vers 24). (Geboren, aldus de St. Vert., vat Duijtsch dus op als: gegeneerd!) Dus: In den beginne was het Memra en het Memra was bij God !

B. Gij vraagt: Wat was het Memra? Het zegt ook dit zelf: Ik was het eeuwig vermaak bij de Vader. Wat een krachtig betoog voor zijn eeuwige Godheid; en dat Hij een van de Vader onderscheiden Goddelijk persoon moet zijn! Hij, het Memra, had zich trouwens le. met heerlijke Goddelijke namen als JEHOVAH, ELOHIM en EHEJEH aan Mozes bekendgemaakt, ook volgens uw eigen oude rabbijnen, p. [200]. Gewichtige waarheid: In den beginne was het Memra, en het Memra was bij God en het Memra was God ! En het Memra eigent zich 2e. eveneens Goddelijke werkingen toe, zoals:

- a. die genoemd worden in Spr. 8:1-11, (zie p. [229]);
- b. het werk der schepping, Ps. 33:6! Door het Woord van JEHOVAH zijn de hemelen gemaakt. En dat Woord is niet slechts het bevel van God, maar het is het eeuwige zelfstandige Woord, de Zoon Gods;
- c. ook de verlossing uit Egypte wordt aan het Memra toegeschreven, zie de Targoem Onkelos, Jeroeschalmi en Jonathan op Ex. 12:42. Deut. 4:34 en 6:21;
- d. het verbond met Israël, zie Ex. 19:7, 8 volgens de Targoem Jeroeschalmi: 'En Mozes... stelde hen voor al deze woorden die het Memra Jehovah hem geboden had'. Eveneens de vernieuwing van dat verbond, zie dezelfde Targoem op Deut. 17:18.
- e. Ook wordt de wetgeving aan het Memra, de Zoon Gods toegeschreven volgens de Targoem Jeroeschalmi op Ex. 20:1: 'En het Memra Jehovah sprak al deze heerlijke woorden' en de Targoem Onkelos op Deut. 5:5. Een waarheid, door R. Meier ben Gabbai¹⁰⁶ op het allernadrukkelijkst bekrachtigd. Trouwens ook de oude Israëlitische kerk erkende het Memra als haar grote Wetgever, zie Jes. 33:22: Want Jehovah is onze Wetgever. En wie bedoelt de kerk hier anders dan het Memra, de Zoon Gods, de Messias, zoals we in het vervolg opzettelijk betogen zullen.
- f. Eveneens het werk der verlossing van arme verloren zondaars, zie alleen maar de weergave van Hos. 1:7 in de Targoem Jonathan: En Ik zal ze verlossen door het Memra JEHOVAH, hun God. En die van Jes. 45:17: Israël zal door het Memra JEHOVAH verlost worden met een eeuwige verlossing. Eveneens die van Jes. 45:25. Die verlossing, die het Memra, de Zoon van God, de beloofde Messias zou aanbrengen, was trouwens ook de enige troost van vader Jakob, die op zijn sterfbed de belijdenis uitboezemde: Op uw zaligheid wacht ik, o Jehovah, Gen. 49:18. Zie ook hoe de Targoem Jeroeschalmi deze woorden uitbreidt: Vader Jakob zei: Mijn ziel verwacht niet een verlossing als van Gideon, noch als die van Simson, maar de verlossing van uw Memra, die U toezei door Hem te zullen aanbrengen.
- g. Het Memra eigent zich ook nog Goddelijke eer toe: in Hem geloven, op Hem vertrouwen, bij Hem te zweren, Hem aanbidden en gehoorzamen. Mozes, de profeten, uw oude rabbijnen en vooral de Chaldeeuwse uitbreiders leren, respectievelijk bekrachtigen dit. Laat ik te uwer overtuiging maar enige voorbeelden uit de laatstgenoemden hier kort aanstippen om zo mogelijk u te bewegen tot het geloof in, vertrouwen op en aanbidding van dat Memra, de Zoon van God.
1. Zo was het Memra, de Zoon van God, het voorwerp des geloofs van vader Abraham. Zie de Targoem Onkelos op Gen. 15:6: En Abraham geloofde in het Memra JEHOVAH en het werd hem tot gerechtigheid gerekend. Zo ook van Jakob, niet alleen te Bethel en te Mesopotamië, maar vooral op zijn sterfbed. Zo ook van geheel Israël. Zie de Targoem Onkelos op Ex. 14:31: En het volk vreesde voor Jehovah en geloofde in het Memra JEHOVAH en in de profeet Mozes zijn knecht. En wat zal ik nog meer zeggen? Want de tijd zal mij ontbreken: Zou ik verhalen van Gideon en Barak, Simson en Jeftha, David en Samuël en de profeten die door het geloof - in het Memra - koninkrijken hebben overwonnen, gerechtigheid geoefend, de beloften verkregen, de muilen der leeuwen toegestopt, de kracht van het vuur gedooft hebben, enz.
  2. Het Memra, de Zoon Gods, was ook het voorwerp van vertrouwen. Zie Gen. 22:8 volgens de Targoem Jeroeschalmi: En Abraham zei: Het Memra JEHOVAH zal mij een lam beschikken; en zo niet, dan zult gij zijn tot een brandoffer, mijn zoon! Wat een taal vol geloofsvertrouwen! Overleggende dat God machtig was hem ook uit de doden op te wekken. De Targoem Jonathan wekt dan ook bij Ps. 62:9 Israël op bij monde van David: Vertrouw op het Memra te allen tijde, o volk huis Israëls. En dezelfde Chaldeeuwse

uitbreider prijst met de laatste woorden van Ps. 2 een ieder gelukkig die op het Memra, de Zoon van God vertrouwt, zoals we zoëven aanwezen.

3. Zo was dat Memra, de Zoon van God, ook het voorwerp van de eed volgens Targoem Jonathan die bij Deut. 6:13 zegt: En in de naam van het Memra JEHOVAH zult ge in waarheid zweren. En deze Chaldeeuwse uitbreider zegt bij Joz. 2:12: Nu dan, zweert mij (Rahab) toch bij het Memra JEHOVAH. Enz. enz.

4. Het Memra was eveneens voorwerp van aanbidding van Hagar, Abraham, Mozes, ja geheel Israël. Van Hagar: de Targoem Jeroeschalmi schrijft bij Gen. 16:13: En Hagar bad in de naam van het Memra Jehovah; van Abraham schrijft hij bij Gen. 22:14 hetzelfde; van Mozes tekent hij bij Num. 10:35v. aan: En het geschiedde, toen de ark opgenomen werd, dat

Mozes zijn handen biddende ophief en zei: ‘Sta nu op, o Meetra Jehovah...’; en als de ark rustte, hief hij zijn handen biddend op en zei: ‘Keer weder, o Memra Jehovah! van de sterkte van uw toorn...’. En bij Num. 21:8 schrijft de Targoem Jonathan: ‘En die zijn hart zal opheffen tot de naam van het Memra Jehova...’.

5. Het Memra, de Zoon van God, was ook het voorwerp van gehoorzaamheid van Abraham, Izak, Jakob en heel Israël. Ze waren ten hoogste verplicht om Hem te dienen en zijn geboden te onderhouden. Trouwens, alle uitwendige zegeningen aan Israël beloofd, waren conditioneel: indien zij naar de stem van dat Memra zouden horen, Hem gehoorzamen en zijn geboden onderhouden. Zie de Targoem Onkelos op Deut. 28:1,2. Mozes zegt daar: ‘En het zal geschieden, indien gij het Memra JEHOVAH uw God naarstig zult gehoorzamen... zo zal JEHOVAH uw God u geven verhoging boven alle volken der aarde’. Daartegenover worden hen eveneens de geduchte vloeken aangekondigd, indien zij naar de stem van dat Memra, de Zoon Gods, niet zouden horen. Dat zegt de Targoem Onkelos op vers 15: ‘Daarentegen zal het geschieden, indien gij het Memra JEHOVAH uw God niet zult gehoorzamen... dan zullen al deze vloeken u treffen’. Worden wij dan niet uitdrukkelijk, zelfs volgens de verklaringen van uw oudste rabbijnen en de Targoem Jonathan over Ps. 2:11,12 ten hoogste verplicht JEHOVAH te dienen, het Memra, de Zoon Gods te kussen! Herlees met aandacht hetgeen hiervan gezegd is op p. [265v.].

Ziedaar, geliefden om der vaders wil, de eeuwige Godheid van dat Memra, de Zoon Gods, met nadruk betoogd. Het blijft derhalve een eeuwige waarheid: In den beginne was dat Memra, en dat Memra was bij God en dat Memra was God. In den beginne was dat Memra! 108 Deze waarheid leert ons de eeuwige Wijsheid Gods, de Zoon Gods zelf. Hij getuigt op het nadrukkelijkst van zichzelf in Spr. 8:22-31.

Een ‘korte uitstap’ tegen Priestley

[299-314] Laat ik hier een korte uitstap doen. Ik vraag u: Moet ge u dan niet als Hebreëen grotelijks verwonderen, ja, ergeren dat de welgeleerde heer Joseph Priestley die in zijn brieven aan u schreef voor uw heil te ijveren en u zo mogelijk tot de christelijke godsdienst te bewegen, de aangehaalde plaatsen van de Chaldeeuwse uitbreiders omtrent het Memra JEHOVAH in zijn boek *Historie van de verbastering van het Christendom*, 1784, dl. 1, p. 30, zo verminkt en verdraaid voorstelt? Hij schrijft daar ‘Wij vinden ook dat de Chaldeeuwse uitbreiders van het Oude Testament dikwijls het Woord van God (het Memra Jehovah) overzetten alsof het een Wezen was, van God onderscheiden of een Engel die de naam van God droeg en als een zendeling van God werkte’. Ja hij voegt er zelfs nog aan toe: ‘Aldus is

het tenminste verklaard geworden; schoon het bij hen misschien niets anders was dan een wijze van spreken'. Ik vraag u als Hebreëen: 'Moet ge u niet aan zulk een verdraaiing grotelijks ergeren?' Zouden deze eerwaardige mannen van Israël de namen JEHOVAH en ELOHIM zo dikwijls met Memra JEHOVAH vertalen alleen als een wijze van spreken? Is uit de vele aangehaalde plaatsen van uw Chaldeeuwse uitbreiders niet duidelijk gebleken dat zij hieronder verstaan en bedoeld hebben een Goddelijk Persóón onderscheiden van God de Vader in dat aanbeddelyk Wezen, namelijk dat zelfstandige Woord, de Zoon van God? Mogelijk zegt ge: Wij ergeren ons hier volstrekt niet aan. Wij trekken hieruit slechts de conclusie, dat de heer Priestley die mogelijk tot ons overkomen zal en onze godsdienst omhelzen, de vertaling van onze Chaldeeuwse uitbreiders bf nooit aandachtig gelezen bf ze niet verstaan heeft. Nee, mannenbroeders, beschuldigt deze welgeleerde heer niet van onkunde. Hij heeft zeer wel begrepen wat uw beroemde Targoemisten met Memra JEHOVAH bedoeld hebben. Maar er is een andere reden: Dit oude Licht, de oude zuivere geloofsleer schittert deze nieuw verlichte teveel in zijn ogen. Deze hun overzetting, die zeer oud is, 36 jaar voor Christus, stond hem teveel in de weg. Ze zou zijn grondstelling dat Johannes in de inleiding tot zijn evangelie onder het Griekse woord logos – het Chaldeeuwse woord Memra – een Goddelijke eigenschap verstaan heeft, a.w., dl. 1, p. 12, een schijn van waarheid kunnen geven om op deze zandgrond dan verder zijn verbasterd christendom te kunnen bouwen. Doch laat hij de waarheid maar verdraaien. Ze zal toch de waarheid blijven! De aangehaalde Targoemim hebben onder Memra verstaan een Goddelijk Persoon, onderscheiden van God de Vader in het Goddelijk Wezen, namelijk dat eeuwige zelfstandige Woord, de Zoon van God, de JEHOVAH, ELOHIM en EHEJEH, die het voorwerp des geloofs was, van Eden af. Die Israël verlossen zou met een eeuwige verlossing, in wie gerechtvaardigd zou worden en zich beroemen het ganse zaad Israëls!

Laat ik ook de eer van de zeer beroemde Joodse filosoof R. Philo, door de heer Priestley zonder enige grond aangevallen, verdedigen. Deze zeer beroemde rabbi heeft van de Logos - Memra - zeer verheven gesproken en evenals de Targoemisten daaronder verstaan een onderscheiden Goddelijk Persoon in het aanbeddelyk Goddelijk Wezen, namelijk de Zoon van God. In zijn boek Agricultura, p. 195, staan de volgende zeer opmerkelijke woorden: 'Over deze gesteld zijnde het Rechte Woord, de eerstgeboren Zoon, die de zorg over deze Heilige Kudde als een bevelhebber des Konings op zich nemen zou: Want er is ergens gezegd, ziet Ik ben het: Ik zal mijn Engel voor uw aangezicht zenden om u te behoeden op deze weg', Ex. 23:20. Zie ook p. [201-209]. Zo leest men ook in dat boek als het over een doodslag per ongeluk gaat en de dader, naar de vrijstad gevlucht, door de dood van de hogepriester in vrijheid werd gesteld: 'Wij oordelen dat deze – tegenbeeldige – hogepriester geen bloot mens, maar de Logos Gods is, die zonder zonden is'. En 'dat deze hogepriester God tot zijn Vader heeft'. Zo leest men ook in zijn boek De Confusione Linguarum, p. 341: 'Omdat niemand waardig is Gods Zoon genoemd te worden, bevljigt u dan dat ge versierd zijt – met het beeld van God – gelijk zijn eerstgeboren Woord, de alleroudste engel, die ook de Archangel, het begin, de naam van God en het Woord genoemd wordt. Want omdat wij niet vatbaar zijn om zonen Gods genoemd te worden, laat ons die dan tenminste zijn ten opzichte van zijn Allerheiligst Wóórd, want het beeld Gods is het alleroudste Woord'. En in De Creatione Mundi, p. 3, schrijft hij: 'Er heeft geen ding plaats gehad – voor de schepping der wereld– dan het Goddelijk Woord dat alle dingen geschapen heeft en van eeuwigheid gegenereerd is. En dit is niet mijn leerstuk, maar dat van Mozes. Want deze zegt, dat het Woord van God het beeld van God is en dat dit (Woord) zijn generatie ons heeft geopenbaard'.

Zo spreekt dus uw beroemde en hooggeachte R. Philo over de Logos, Memra, waarmee hij ook bedoelt de Zoon van God, de tegenbeeldige Hogepriester zonder zonden, die God tot Vader heeft, van eeuwigheid gegeneerd is, die het beeld Gods is en door wie alle dingen geschapen zijn.

Maar om zich van de kracht van deze klare taal te ontdoen, stelt Priestley zonder enig bewijs vast, dat Philo de verpersoonlijking van de Logos van Plato overgenomen heeft, a.w., p. 23. Moet u zulks niet ergeren? Zou een Joodse rabbi als Philo de persoonmaking van de Logos aan de heidense filosoof Plato ontleend hebben? Of zouden ook uw beroemde Talmuedisten de verpersoonlijking van de Memra van Plato overgenomen hebben? Be-roept R. Philo zich niet telkens op de leer van Mozes? Maar boven dit alles: Ik las nog eens met aandacht wat de Joodse filosoof R. Abraham Zackuth over Aristoteles vaststelde: Dat deze zijn voornaamste geleerdheid gestolen heeft van Salomo. Want nadat Alexander de Macedoniër na de inneming van Jeruzalem aan Aristoteles de boeken van Salomo overhandigd had, heeft deze alle goede dingen die hij erin vond, op zijn naam uitgegeven en die met zijn slechte stellingen vermengd, zoals bijvoorbeeld het eeuwig bestaan der wereld enz. Nu zal ik hierover niet oordelen. Maar zou men deze stelling niet veel beter op Plato kunnen toepassen? Namelijk dat hij op zijn reizen in het Oosten en bij zijn omgang met uw volk zeer veel van uw oude geloofsleer heeft overgenomen - hoewel in een verkeerd licht en tot kwaad gebruik - en met zijn heidense stellingen vermengd heeft? Doch laat ik hiervan afstappen. Ik wil alleen maar aantonen, dat het woord Memra door uw Chaldeeuse uitbreiders nog voor de geboorte van Jezus de Nazarener en het woord Logos door de geleerde Philo na de kruisdood van Jezus van Nazareth in de tijd der apostelen, onder uw volk zeer bekend waren en dat daarmee de Zoon van God bedoeld werd. Zodat Johannes, een apostel der Joden, die met zijn evangelie de bekeerden uit de Joden in het geloof bedoelde te versterken en de ongelovigen daaruit te brengen tot het geloof dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, zich van geen passender woorden kon bedienen, dan van deze in de inleiding van zijn evangelie: In den beginne was dat Memra Woord en dat Meetra Woord was bij God en dat Memra Woord was God.

Hier, op p. [312], plaatst Duijtsch een pikante en belangrijke noot. Daarin grijpt hij terug op de noot op pag. 95-97 van zijn werk, die wij grotendeels opnamen en waarin hij reageert op het gedrukte Antwoord der Nederlandsche Joden op de brieven door... Joseph Priestley geschreven aan hun Natie over de baarblijkelijkheid (=klaarblijkelijkheid) van het Christendom". Hij spreekt er nu zijn hartelijke blijdschap over uit, zie onze noot 21, dat de Joden naar aanleiding van Priestley's brieven het Nieuwe Testament gelezen hebben en bevonden hebben dat dit 'Van dien Jezus meer, ja vrij wat meer zegt dan de heer Priestley'. Ze hebben namelijk gezien (en nu citeert Duijtsch hun Antwoord) 'dat Hij daarin voorkomt als een die waarlijk God is. En hieruit moet volgen dat Hij het is of dat hij of zij die deze Schriften opstelde, bedriegers zijn. Want daarin staat dat die Jezus zichzelf Gods Zoon, ja, Gods eigen Zoon noemt en dat Hij dit staande hield voor onze Heilige Grote Raad. Dat Hij zichzelf de aanbidding en dezelfde eer aanmatigde die Gode alleen toekomt. Dat Hij zei macht te hebbende zonden te vergeven. Dat Hij was eer onze Vader Abraham was. Dat Hij toeliet dat een van zijn aanhangers tot Hem openlijk zei: Gij weet alle dingen. En dat, toen onze vaders Hem verweten: 'Gij maakt uzelf God', Hij dit niet ontkende, maar veeleer wilde bewijzen dat Hij dit doen mocht. Ja, dat Hij zich Eén met God noemde. Daar vonden wij ook dat die Galileeërs, welke gij (Priestley) apostelen noemt, even hoog van Jezus gesproken hebben. De een zegt ronduit: Hij was God. De ander: Hij neemt de zonde der wereld weg. Een ander: Hij wist al wat over Hem komen zou. Een ander noemt Hem: Mijn Heer en mijn God.

En Jezus spreekt niets van dat alles tegen. Ja, zelfs die Saulus, of Paulus, gelijk gij hem noemt, schrijft dat Hij is de waarachtige God⁴ en God boven alles te prijzen tot in eeuwigheid en God geopenbaard in het vlees. Zelfs aan onze voorvaders schreef hij (in de brief aan de Hebreëen) dat die Jezus God is en dat alle engelen Gods hem aanbidden, enz.⁵

Prachtige taal! Waarlijk een bewijs dat gij als Joden de Schriften van het Nieuwe Testament met meer oplettendheid gelezen hebt dan de heer Priestley die de naam christen draagt. En dus veronderstel ik, dat gij ook

de inleiding van dat boek dat de christenen het evangelie van Johannes noemen, met dezelfde oplettendheid gelezen hebt, namelijk Joh. 1:1-18. Zodat ge duidelijk zien kunt dat Johannes geen nieuwe leer, maar de oude zuivere geloofsleer van onze godvruchtige voorvaderen tot een grond van zijn evangelie gelegd heeft; ja, die leer, die de eeuwige Wijsheid des Vaders, de Zoon van God zelf ons leert, zoals uit Spr. 8:22-31 breedvoerig betoogd is: In den beginne was dat Woord, en dat Woord was bij God en dat Woord was God.

Tot zover de noot van Duijtsch. Hij gaat nu in de tekst als volgt verder:

En zie daar, Abrahams zonen, zie daar: Dat Memra is vlees geworden en heeft onder ons gewoond⁶. Deze verborgenheid der godzaligheid die groot is¹⁷, zal in het vervolg met nadruk betoogd worden. En dus zal ik u nu voorstellen.

Over de derde Persoon van de Heilige Drieëenheid

[314-390] C. De derde waarheid: ‘In Mozes en de profeten wordt van God niet alleen gesproken in het meervoudig getal en onderscheiden personen, maar ook met nadruk van drie Goddelijke personen, en wel met name van Vader, Zoon en Heilige Geest. En deze drie zijn één: De JEHOVAH Echad! Ik kan mij nu beperken tot de Godheid van de Heilige Geest. Want van de Godheid des Vaders weet u. Hem roept u dagelijks aan als Vader, onze Vader. De Godheid van de Zoon, die gegeneerd is uit de Vader, is reeds breedvoerig betoogd. Daarom ntí alleen: dat de Heilige Geest, die van de Vader en de Zoon uitgaat, een persoon, ja een Goddelijk persoon is. En dat deze drie Goddelijke personen, de JEHOVAH Echad, de enige waarachtige God zijn, namelijk één Wezen, bestaande in drie personen. Welaan zonen van Abraham, laten wij ons bij de volgende godsspraken bepalen.

Duijtsch bespreekt bij deze derde waarheid vier Schriftplaatsen: 1e. Gen. 1:1, 2 [315-347]; 2e. Num. 6:24-26 [348-354]; 3e. Deut. 10:17 [355-363]; 4e. Jes. 63:7-10 [364-390].

1e. We lezen in Gen. 1:1, 2 In den beginne schiep God de hemel en de aarde. En... de Geest Gods zweefde op de wateren. De zeer beroemde R. Schimon ben Jochai heeft deze woorden in zijn heilig boek Sohar zeer breedvoerig en verheven verklaard en er zelfs een geheel boek Tikkune Sohar aan gewijd wegens de grote verborgenheden die erin zijn opgesloten.

Voordat Duijtsch nu deze tekst gaat verklaren, keert hij zich eerst tegen twee denigrerende opmerkingen die R. Lipman in zijn boek Sep her Nizachon aan het adres van de christenen maakt. Het lijkt me voldoende alleen de tweede hier door te geven met het antwoord van Duijtsch.

R. Lipman zegt over de woorden In den beginne schiep God: ‘De Cophrim, de Godloochenaars, waarmee R. Lipman vooral de Joodse christenen bedoelt, dwalen door uit de meervoudige vorm Elohim te willen bewijzen dat deze benaming een meervoudig getal moet te kennen geven’. Maar is dat een dwaling? Ik zal de juistheid van de stelling bewijzen door op de bijvoegselen te wijzen die een meervoudig getal te kennen geven en in Mozes en de profeten zeer dikwijls bij de naam Elohim gevoegd worden. Zie bijvoorbeeld Gen. 20:13; 35:7; Deut. 4:7; Joz. 24:19; 2 Sam. 7:23; Ps. 58:12, waar een meervoudige werkwoordsvorm of een meervoudig naamwoord bij Elohim staat.¹²¹ Maar ik zal mij zelfs beroepen op de verklaringen van uw oudste en beroemdste rabbijnen. Zij zeggen van de naam Elohim vrij wat meer dan de christenen. Zegt Aben Ezra niet in zijn verklaring van Gen. 1:1: ‘wij weten dat Elohim een meervoudig getal te kennen geeft’. Zegt ook R. Maimonides niet: ‘Elohim geeft niet minder te kennen dan twee’? Ja, betogen zelfs uw talmoedische rabbijnen niet dat door Elohim een drietal personen te kennen wordt gegeven? Volgt volgens Tract. Berachot, p. 6, Col. 1 niet uit Ps. 82:1 dat Elohim daar een drietal personen betekent? In dat Tractaat staat immers: ‘Waaruit kan men bewijzen dat, wanneer drie in het gericht zitten, de Schechina, de Goddelijke Majesteit in het midden van hen tegenwoordig is?’ En het antwoord luidt: ‘Want in die tekst staat geschreven: ‘Hij oordeelt in het midden der goden’. En zegt R. Salomon Jarchi in zijn verklaring van dat vers ook niet: ‘Het gericht wordt slechts Elohim genoemd als er drie zijn’? Nog nadrukkelijker spreekt R. Bechai in zijn verklaring van Gen. 1:1, p. 4, Col. 1. Hij ziet in het woord Elohim een grote verborgenheid opgesloten. Welke? R. Schimon ben Jochai schrijft in zijn heilig boek Sohar: ‘Komt en ziet de verborgenheid van het woord

Elohim. Daar zijn drie Dargin - waarmee hij personen bedoelt -. En niettegenstaande iedere Dargon op zichzelf bestaat, nochtans zijn deze drie een'. En deze grote verborgenheid des geloofs stelt hij niet alleen voor als een grondwaarheid van alle verborgenheden des geloofs, maar hij toont zelfs zeer nadrukkelijk aan, dat de kennis van deze verborgenheid volstrekt noodzakelijk is tot zaligheid.

Op p. [326]v.v. licht Duijtsch in een noot dit laatste, dat ons doet denken aan de zogenaamde geloofsbelijdenis van Athanasius, één der oecumenische geloofsbelijdenissen, art. 26 en 40 als volgt toe: Zonder de kennis hiervan blijft men volstrekt onkundig van alle verborgenheden des geloofs waarin wij voor onszelf de grootste vertroosting in leven en sterven kunnen vinden. Hoe zouden wij anders dat eeuwig verbond der verlossing tussen de Vader en de Zoon kennen en de eeuwige zalving van de Middelaar en zijn voorverordining om in de volheid des tijds als de Immanuël, de Godmens voor de uitverkorenen aan de Goddelijke rechtvaardigheid volkomen te voldoen? Hoe zouden wij her verbond der genade kennen, door God zelf in het paradijs reeds bekendgemaakt? Hoe zouden wij het werk der verlossing dat Jehovah Israël zou verlossen door JEHOVAH hun God begrijpen? Hoe zouden wij onze godsdienstige plichten omtrent de Zoon en de Heilige Geest kunnen uitoefenen? Tot zover de noot. In de tekst gaat Duijtsch dan als volgt verder:

Oordeelt nu zelf, is het een dwaling als de christenen stellen dat Elohim een meerder getal van personen in het Goddelijk Wezen te kennen geeft? Heeft R. Lipman de boven aangehaalde verklaringen uit de Talmoed en van de rabbi's Mozes bar Maimon, Sal. Jarchi, Bechai en Schimon ben Jochai nooit gelezen (p. [318]v.v.)? Of zou hij deze rabbijnen ook voor Cophrim verklaren? Zelfs uw oudste rabbijnen pleiten dus voor deze waarheid (van de Heilige Drieëenheid)!

Laten wij nu Gen. 1:1, 2 nader bezien. Met deze weinige woorden worden de allerge wichtigste vragen die gesteld kunnen worden, beantwoord. Onder andere de volgende: Door wie, wanneer en hoe is de wereld voortgebracht? Door wie? Door ELOHIM. En dus volgens R. Schimon ben Jochai: Door de drieënige God. Wanneer? In den beginne. Hoe? Door scheppen, bara, dat volgens R. Abarbanel en ook David Kimchi betekent: een voortbrengen van iets uit niets. Als gelovige Hebreëen hebben onze vaders van oude tijden af gelovig beleden: Door het geloof verstaan wij dat de wereld door het Woord Gods is voorbereid, alzo dat de dingen die men ziet niet geworden zijn uit dingen die gezien worden. Maar wat ik vooral bedoel is, dat Mozes er met nadruk bij voegt: En de Ruach Elohim zweefde over de wateren. Wat wordt hiermee bedoeld?

R. Mozes Maimonides zegt dat met de aarde hier de chaos wordt bedoeld, de vier elementen: vuur, lucht, water en stof in zich bevattend. En hij meent dat met de Ruach de lucht wordt bedoeld. Maar R. Abarbanel bestrijdt dit reeds.

R. Aben Ezra geeft als verklaring dat hier een door God gezonden wind bedoeld wordt, om de aarde op te drogen. En zeker, ruach kàn wind betekenen. Maar hier? Abarbanel geeft als zijn gevoelens weer, dat hier een der geschapen engelen bedoeld wordt. Engelen heten namelijk ook Ruchot, geesten, zie bijvoorbeeld Ps. 104:4. Een der engelen zou dan evenals een vogel die op de kuikens zweeft om ze te koesteren of op de eieren om ze uit te broeden, door zijn beweging deze ruwe klomp gekoesterd en het leven gegeven hebben. Maar zou Mozes nu werkelijk aan een der engelen toeschrijven hetgeen alleen aan God toegeschreven mag worden? Maar bovendien, heeft R. Abarbanel dan vergeten dat volgens alle rabbijnen de engelen op de eerste dag nog niet geschapen waren? Zie Bereschit Rabba op Gen., p. 1, Col. 1: 'R. Jochanan zegt: De engelen zijn op de 2e dag geschapen'. R. Chanina: 'Op de 5e'. Enz.

Het is derhalve duidelijk dat met de RUACH ELOHIM alleen de Heilige Geest bedoeld kan zijn. Hij wordt met nadruk Gods Geest of des Heeren Geest genoemd, enkel en alleen wegens zijn eeuwig personeel bestaan in het Goddelijk Wezen, die van de Vader en de Zoon uitgaat door blazing, voor ons onbegrijpelijk. Hij wordt ook genoemd de adem van de Almachtige, Job 33:4. Lees hierover ook alleen maar weer R. Schimon ben Jochai in zijn heilig boek Sohar: ‘Want de Geest des Vaders is de Geest des Zoons; Geest uit Geest’.

Aan de Geest, namelijk de derde Persoon in het aanbiddelijke Goddelijk Wezen wordt evenals aan de Vader en de Zoon het werk der schepping toegeschreven. Dit bekrachtigen ook uw oude rabbijnen op het nadrukkelijkst. Immers de Targoem Jeroeschalmi zegt: En de Geest der ontferming... was zwevende op de wateren. En het boek Bereschit Rabba¹³¹: En de Geest Gods zweefde, dat is: De Geest van de Messias. En in de Talmoed leest men: ‘De Geest zweefde op de wateren gelijk een duif over haar kuikens om ze uit te broeden’¹³²; dus om door zijn levendmakende kracht er allerlei schepselen uit voort te doen komen. Een werk dat JEHOVAH alleen zichzelf toekent, Jes. 40:26-28; 44:24; Job 9:8. Daarom is de Heilige Geest een persoon, ja een van de Vader en de Zoon onderscheiden Goddelijk persoon.

Van zowel de Geest als van JEHOVAH staat er dat Hij Israël geleid heeft in de woestijn, Jes. 63:14 en Deut. 32:12. Ook wordt van de Heilige Geest gezegd dat Israël Hem smarten heeft aangedaan, Jes. 63:10 evenals het die aan God, de Heilige Israëls heeft gedaan, Ps. 78:40v.v. Verder: De Heilige Geest sprak tot David en deze noemde Hem de God Israëls, 2 Sam. 23:2, 3. Ja, zelfs wordt in het zeer oude boek Pirke Rabbi Eliëzer, cap. 23, aan de Heilige Geest de opwekking der doden toegeschreven: Ez. 37, iets dat Deut. 32:39 alleen aan God toekent. In dat zeer oude boek lezen we in cap. 23 ook dat Ezechiël de Heilige Geest aanspreekt met ADONAI JEHOVAH, die de dode beenderen levend maakt, cap. 23. Verder spreekt David over de troost, de alomtegenwoordigheid en de leiding van deze Geest. Zie Ps. 51, 139 en 143. Ja, de Geest is ook voorwerp van de aanbedding der kerk, Hoogl. 4:16, een eer die alleen Jehovah toekomt, Deut. 6:13.

2e. We lezen in Num. 6:24-26: *JEHOVAH zegene u en behoede u. JEHOVAH doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig. JEHOVAH verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.* Een zegen, die alle geestelijke en lichamelijke zegeningen bevat. Waarom moesten de priesters de heerlijke naam Jehovah tot driemaal toe herhalen? Deze vraag moeten we des te meer stellen, omdat de rabbijnen bij andere Schriftplaatsen waar een driemaalige herhaling voorkomt, daar bijzondere aandacht aan schenken.

Om een paar voorbeelden te noemen: R. Salomon Jarchi verklaart de driemaalige uitdrukking des Heeren tempel in Jes. 7:4 als slaande op de drie hoogfeesten van Israël. En het driemaal herhaalde land in Jer. 22:29 als ziende op de driedelige indeling van het land: Juda, het over-Jordaanse en Galilea. R. Abarbanel laat het driemaalige omgekeerd in Ez. 21:27 Ik zal die kroon omgekeerd, omgekeerd, omgekeerd stellen slaan op de drie koningen Jojakim, Jojachin en Zedekia. Oordeelt nu zelf, mannenbroeders: Is de vraag ‘Waarom moesten de priesters de heerlijke naam JEHOVAH, die anders zeer spaarzaam gebruikt moest worden, tot driemaal toe herhalen?’ niet gegrond? Trouwens, uw rabbijnen hebben zich dat ook afgevraagd. R. Abarbanel zou het wel in verband willen brengen bijvoorbeeld met de drie onderscheiden delen waaruit de gemeente Gods bestond: de Israëlieten, de Leviëten en de Priesters.

R. Bechai komt wat dichter bij de waarheid als hij het laat slaan op de drie tijdskringen waarin Jehovah regeert: Hij was, Hij is en Hij zal zijn. Zoals hij ook in Ex. 3:14 het driemaal herhaalde EHEJEH daarmee en met de drie bestaanlijkheden — of personen in het Goddelijk Wezen — in verband bracht. Zie p. [200] van dit boek. Zodat zelfs volgens de verklaring van

R. Bechai de oude geloofsleer van de Rasa Haschilosch, de geloofsverborgenheid van de heilige Drieëenheid hier nadrukkelijk bekrachtigd wordt.

3e. Deut. 10:17 Want JEHOVAH uw God is een God der goden en Heere der heren, die grote, machtige, vreselijke God... R. Menachem Rakante schrijft hierover: Mozes gewaagt eerst van 'Gods eigen naam JEHOVAH, dan van God der goden en eindelijk van Heere der heren'. Zo spreekt ook de dichter van Ps. 136:1-3: Looft JEHOVAH, looft de God der goden, looft de Heere der heren. Hier bedoelt de dichter eveneens de drie bestaanlijkheden. En in de Midrasj Tanchuma staat over Ps. 50:1: 'Waarom noemt Asaf de naam van de hooggeloofde God driemaal? Namelijk God, Godheid, Heere. (In het Hebreeuws: Eel, Elohim, Jehovah). Om u te Leren dat... God door deze drie namen de wereld geschapen heeft. Zo zeiden ook de kinderen van Gad en Ruben: God, de Godheid, de Heere, die weet het (Joz. 22:22). Waarom herhaalden zij dit tweemaal? Om hierdoor met nadruk aan te wijzen dat door deze drie bestaanlijkheden de wereld geschapen is'.

Oordeelt nu zelf, zonen van Abraham. Wordt de verborgenheid der heilige Drieëenheid zelfs niet door uw oude rabbijnen bekrachtigd? Komt hun verklaring niet overeen met de geloofsbelijdenis van David in Ps. 33:6: Door het Woord, niet het gebiedend bevel maar het eeuwige zelfstandige Woord, de Zoon van God, zie p. [105], van Jehovah zijnde hemelen gemaakt en door de Geest zijns monds — de Heilige Geest — al hun heir. Ik voeg hier te uwer overtuiging nog aan toe de nadrukkelijke taal van de zeer beroemde R. Eliëzer Hakkalir die ook Ps. 33:6 gebruikt om de oude geloofsleer van de verborgenheid der Heilige Drieëenheid te bevestigen: Toen de heilige hooggeloofde God de wereld schiep, schiep Hij ze door de drie Sephiroth, Sepher, Sephar en Vesaphur, waarmee Hij bedoelt de drie bestaanlijkheden.

4e. In Jes. 63:7-10 horen wijde boetvaardige Israëlieten een ootmoedige Godverheerlijkende belijdenis uitboezemen: Ik zal de goedertierenheden van Jehovah vermelden... In al hun benauwdheden was ook Hij benauwd en de Engel zijns aangezichts heeft ze behouden... Door zijn liefde en genade heeft Hij ze verlost... 10. Maar... zij hebben zijn Heilige Geest smarten aangedaan; daarom veranderde Hij voor hen in een vijand.

In de p.p. [368-381] gaat Duijtsch naar aanleiding van de verzen 7-9 nader in op de Godheid van de Engel zijns aangezichts, die hij identificeert met de Engel des Heeren en waarvan hij de Godheid reeds zo breed betoogde op p. [181]v.v. We zouden de eerstgenoemde pagina's dus kunnen overslaan. Ze bevatten echter een zo indringende en voor Duijtsch zo karakteristieke exegese, dat we er toch iets van doorgeven. Bij de uitdrukking In al hun benauwdheden was Hij benauwd heeft hij veel waardering voor de verklaring van Salomon Jarchi, die de oorspronkelijke tekst aldus omschrijft: 'In al hun benauwdheden die Hij over hen bracht, heeft Hij hen niet benauwd naar wat ze verdiend hadden'.

Nog aannemelijker leek hem echter de Masoretische tekst en de daarop aansluitende verklaring van Aben Ezra: 'Het is in waarheid beter dat men leest: Was Hij benauwd, in de zin van: Toen werd zijn ziel verdrietig... alsof Hij zelf... in benauwdheid was geweest'. Daarom combineert hij de beide uitleggingen: 'In al hun benauwdheden die Hij over hen bracht, heeft Hij hen niet benauwd naar hun werken. Ja, Hij was benauwd, medelijden hebbende met het lijdende volk; daarom heeft Hij zich gehaast hen te verlossen'.

In verband met hetgeen vers 9 verder zegt, schrijft Duijtsch: De boetvaardige Israëlieten erkennen de Engel van zijn aangezicht als hun BEHOUDER... en dat de bronwel of bewegende oorzaak daarvan alleen was ZIJN ONTFERMENDE LIEFDE EN GENADE'. Zo heeft Hij trouwens altijd gedaan. 'AL DE DAGEN VAN OUDS heeft Hij hen opgenomen en gedragen gelijk een arend zijn jongen draagt op zijn vlerken en dus hen behouden.

Onbegrijpelijke liefde en genade!’ –

Tot zover Duijtsch’ exegese van de verzen 7-9 van Jes. 63. De lezers die Hebreeuws kennen en Duijtsch’ volledige tekst voor zich zouden hebben, zullen beseffen welk een studie en denkarbeid er achter deze exegese zit.

In de uitleg van het 10e vers komt Duijtsch weer op de Godheid van de Heilige Geest. Hij schrijft daarover het volgende:

De boetvaardige Israëlieten erkennen met schaamte en droefheid hoe trouweloos hun voorvaderen deze grote onwaarderebare weldaden hebben

beantwoord en zich zelfs aan de snoodste zonde tegen de Heilige Geest hebben schuldig gemaakt: ze hebben zijn Heilige Geest smarten aangedaan. Een allerkrachtigst bewijs dat deze niet slechts een eigenschap of kracht Gods is, maar een persoon, onderscheiden van de Vader en de Zoon. Dat blijkt ook hieruit dat Hij hen in een vijand is veranderd, dat Hij zelf tegen hen gestreden heeft. Dit kan alleen maar op een Goddelijk Persoon slaan. Dit zal trouwens nog nader blijken als wij bij de snode zonde stilstaan, waaraan de Israëlieten zich schuldig gemaakt hadden en bij de daardoor verdiende straf.

Onder alle weldaden die God zijn volk bewezen had, was voornamelijk de mededeling van zijn Geest, die Nehemia uw goede Geest noemt in zijn gebed tot God. Deze had Hem gegeven niet alleen aan Mozes, maar ook aan de 70 oudsten. Eveneens had Hij later de profeten gezonden, die door de Geest van Vorst Messias tot hen gesproken hebben. Maar ze hebben die Heilige Geest smarten aangedaan en de profeten bespot, versmaad, gelasterd en vervolgd. Hoe dikwijls verbitterden ze Hem reeds in de woestijn? Tot aan de Babylonische ballingschap toe bespotten zij de boden Gods. Wie van de profeten hebben ze niet vervolgd? Elia, Jesaja, Jeremia, Micha ben Jimleh, Zacharia. Maar in de allerhoogste mate maakte Israël zich daaraan schuldig in de volheid des tijds, tegenover Vorst Immanuël, op wie de Geest van Jehovah rustte en die gezonden was om een blijde boodschap te brengen, Jes. 61. Hij is gekomen tot de zijnen en zij hebben Hem niet aangenomen. Ze hebben zijn wonderen aan Beëlzebul toegeschreven, de Vorst des levens gedood, de Heere der heerlijkheid gekruisigd. Zo hebben ze in de allerhoogste mate de Heilige Geest weerstaan, gelasterd en smarten aangedaan. Oordeelt nu zelf als Hebreeuwen: Hoeveel te meer straf zal hij waardig geacht worden, die de Zoon Gods vertreden heeft en de Geest der genade smaadheid heeft aangedaan.

De geduchte straf noemen de boetvaardige Israëlieten zelf: Hij is hen in een vijand veranderd, Hij heeft zelf tegen hen gestreden. Dat gebeurde reeds bij de verwoesting van de eerste tempel, Jer. 21:5v. en Klaagl. 2:4v. Maar in de hoogste mate heeft Israël deze straf ondergaan in de verwoesting van de tweede tempel. Toen heeft JEHOVAH al zijn pijlen op hen verschoten, Deut. 32:23v., zoals Josiphon ben Gurjon in zijn aanspraken tot de belegerde Joden hen meer dan eens onder het oog bracht. De Heilige Geest was nu geheel van hen geweken en heeft hen aan de verblindings en verharding overgegeven tot heden toe, Jes. 6:10.

Oordeelt nu zelf, geliefden om der vaderen wil: Wordt ook in deze Godsspraak de verborgenheid der Heilige Drieëenheid niet op het nadrukkelijkst geleerd?! De beroemde rabbi Samuël Zirtza heeft deze geloofsverborgenheid zelfs getracht af te beelden. Hij vertelt in zijn boek Makor Chajim in zijn verklaring over Gen. 28:18, dat Jakob van drie stenen zijn hoofdkussen maakte in Bethel en bij het opstaan deze op elkaar stapelde en zo de drie stenen tot één steen maakte.

Veel belangrijker echter is dat de gronden van het geloof der Nazareeërs op het Goddelijk getuigenis rusten. Omdat God zich zo in zijn Woord geopenbaard heeft, dat deze drie

onderscheiden Personen de enige waarachtige en eeuwige God zijn. Wat hebt ge, geliefde broeders, hier toch tegen in te brengen?

Het nog resterende gedeelte van het eerste Stuk van het derde Deel van Duijtsch' werk is vrijwel geheel gewijd aan het weerleggen van ene rabbi Isac bar Abraham. Hierin is vervlochten een bestrijding van ds. Sterk, Luthers predikant te Amsterdam.

Bestrijding van Rabbi Isac bar Abraham, namelijk Troki

[390-471] Ik weet wel dat Rabbi Isac bar Abraham in zijn boek Chizuk Emuna de geloofsleer der Nazareeërs op een hevige en lasterlijke wijze bestrijdt. Hij braakt de volgende lastertaal uit: 'Dat het geloofsstuk der Drieëenheid een vals geloof is, dat door sommige geleerde Nazareeërs alleen door flauwe redenen, zonder enige grondige bewijzen uit de profeten, nauwelijks is doorgedrongen, en dat het volstrekt strijdt tegen de Goddelijke wetende woorden der profeten, tegen het menselijk verstand, en zelfs tegen de meeste gezegden van de schrijvers van hun evangeliën'. Wat een onbeschaamde laster. Is dit werkelijk een vals geloof zónder enig grondig bewijs uit de profetieën? Is het nieuwlings doorgedrongen? Is het niet de oude beproefde leer onzer vaders? Roept het heilig boek Zohar niet een wee uit over degene die zich niet toelegt om deze geloofsleer te kennen: dat het hem beter ware dat hij niet geboren was? Strijdt ze (A) met de Goddelijke wet en de profeten; (B) tegen het menselijk verstand; (C) tegen de meeste gezegden van de schrijvers der evangeliën?"

Duijtsch gaat nu deze laatste en drievoudige bewering - hij spreekt van drie stellingen - bestrijden en wel onder letter A de eerste, onder B de tweede en onder C de derde. Onder A richt hij zich ook tegen Sterk en onder C in een noot tegen Priestley.

Bestrijding van Rabbi Isacs eerste stelling

[393-434] A. Rabbi Isac bewijst zijn eerste stelling, namelijk dat het geloofsstuk der Drieëenheid strijdt tegen de Goddelijke wet en de profeten - met vele teksten uit het Oude Testament, bijvoorbeeld Deut. 6:4, Jes.43:11, Jer. 10:6, Ps. 86:10, Neh. 9:6. Hij zegt: 'Hier ziet ge, hoe de Goddelijke Wet en de Profeten het geloof in de enige God op het nadrukkelijkst staven, maar volstrekt ontkennen en met kracht tegenspreken de gevoelens van de ketters (de Nazareeërs) die in plaats van de éne God meer goden stellen'.

Zie daar de wapenen van deze Goliath, de grootste vijand en lasteraar der Nazareeërs om zijn eerste stelling te bewijzen. Maar zijn ze wel toereikend? Hij wil ermee bewijzen dat er één God is. Maar is daarin wel enig verschil tussen uw natie en de Nazareeërs? Geloven die ook niet dat er maar Een Enig God is? Ziehier hun geloofsbelijdenis: 'Wij geloven met het hart en belijden met de mond dat er is Een Enig en Eenvoudig Goddelijk Wezen, dat wij God noemen', enz. (Ned. Gel. Bel., art. 1). Verder geloven ze dat er in dat éne Goddelijke Wezen drie onderscheiden personen zijn. Ik zal weer woordelijk hun geloofsbelijdenis citeren: 'Overeenkomstig deze waarheid en het Woord Gods geloven wij in de Enige God, die een Enig Wezen is, waarin zijn Drie Personen... van eeuwigheid onderscheiden naar haar onmededeelbare eigenschappen; namelijk de Vader, de Zoon en de Heilige Geest... Alzo nochtans dat dit onderscheid niet maakt dat God in Drie gedeeld is, aangezien de Heilige Schrift ons leert... dat deze drie Personen maar een Enig God zijn', (art. 8). Oordeelt zelf: Is dit een vals geloof dat strijdt tegen Mozes en de profeten? Is dit niet de Oude Geloofsleer van onze vaders en is ze zelfs niet door uw oudste rabbijnen bekrachtigd? Wie moet zich dan niet grotelijks verwonderen over de onkunde van die bestrijder der waarheid?

Maar laten we de door Rabbi Isac aangehaalde Schriftuurplaatsen nader bekijken. We zullen ons tot de eerste, namelijk Deut. 6:4 beperken. Die is de voornaamste: Hoor Israël! JEHOVAH, ELOHENU (onze God), JEHOVAH, zijn Eén. Het zijn woorden, die ge dagelijks 's morgens en 's avonds in uw gebeden met verheffing van stem uitroept; uw kinderen inscherpt; zelfs door de stervenden als laatste uitgeboezemd worden. Maar ik vraag u, zonen van Abraham, wordt zelfs in deze woorden het geloofsstuk der Drieëenheid niet op het uitdrukkelijkst geleerd? Want staat er niet voor Echad (dat is één) een 1 (dat is pezik) om aan te wijzen dat men niet Jehovah Echad bij elkaar moet lezen, zoals R. Salomo Jarchi wil? En hij vertolkt het dan aldus: Hoort Israël! Jehovah, onze God, is een enige Jehovah. Maar de pezik maakt deze vertaling volstrekt onmogelijk. Nee, in deze tekst heeft Echad betrekking op de driemaal herhaalde benaming van God en zo leert Mozes hier de grote geloofsverborgenheid van de heilige Drieëenheid: Hoor Israël! JEHOVAH, ELOHENU (onze God), JEHOVAH, zijn Eén.

Trouwens, de zeer beroemde rabbi Simon ben Jochai heeft dit reeds uitdrukkelijk betoogd in het boek Zohar in zijn verklaring van Gen. 1:1: JEHOVAH, ELOHENU, JEHOVAH, deze zijn drie dargin - personen - . Hij haalt daarbij Deut. 6:4 aan om deze geloofsverborgenheid der heilige Drieëenheid te bekrachtigen.

En in zijn verklaring over Exodus, waar hij eveneens Deut. 6:4 aanhaalt^{14s} zegt hij: 'Deze alle drie, JEHOVAH, ELOHENU, JEHOVAH zijn één... en iedere persoon is de Waarachtige. Wat Deze doet, doet ook Die. En wat Die doet, doet ook Deze. Zo nauw zijn ze met elkander verenigd... En dit kan niet anders begrepen worden, dan door de verlichting van de Heilige Geest...?'

Wat dunkt u, geliefden om der vaderen wil, is het geloofsstuk der Drieëenheid een vals geloof, door enige geleerde Nazareeërs nieuwlijks doorgedrongen?

Een korte 'uitstap' tegen ds. Sterk

Duijtsch richt zich nu tegen Sterk en gaat thans ook gebruik maken van het Nieuwe Testament. Het zal de lezer allicht opgevallen zijn, dat hij dit laatste tot dusver nooit deed, in elk geval niet met uitdrukkelijke verwijzing daarnaar. In de inleiding tot 'de uitstap' zullen we hemzelf de reden daarvan horen noemen.

[409-434] Laat ik bij deze gelegenheid een korte uitstap doen, daar ik voor de geloofsleer der Heilige Drieëenheid ter overtuiging van mijn broederen naar het vlees alleen uit de Schriften van het Oude Testament mijn bewijzen en verdediging moet halen.

Men moet zich verwonderen over de valse stellingen van de Rabbi Isac ben Abraham. Maar moet men zich niet nog veel meer verwonderen over de stelling van de beroemde 'Wel. Eerw. Zeer Geleerde Heer' A. Sterk, Leraar in de gemeente toegedaan de onveranderde Augsburgse Geloofsbelijdenis te Amsterdam? In zijn preek over de bewijzen van de Heilige Drieëenheid, gehouden 25 juni 1786 zegt hij: 'In de Schriften van het Nieuwe Verbond alleen vindt men bewijzen voor dit leerstuk...'. Hoe moet een waar christen hier niet verstedd staan! Alleen in de Schriften van het Nieuwe Testament? De heer Sterk zegt: 'Niets zou mij gemakkelijker vallen... dan u te tonen, dat geen van alle die gewone bewijsplaatsen, die men gewoonlijk uit het Oude Testament bijbrengt, in een eigenlijke zin, als een bewijs van dit leerstuk kan worden bijgebracht. Ik ontken niet dat misschien hier en daar in de Schriften der profeten een uitdrukking voorkomt die wij, nu wij dit leerstuk uit de Schriften van het Nieuwe Verbond hebben leren kennen, min of meer ter bevestiging van ons geloof daaraan gebruiken kunnen; maar ge begrijpt wel dat dit nog niet genoeg is, om zulk een uitdrukking een eigenlijk gezegd bewijs voor die leer te noemen. Als bijvoorbeeld de Naam van God in het Hebreeuws in het

meervoudige voorkomt (Elohim dus); als er van Hem, bij een driemaalige herhaling van het woord HEERE gesproken wordt; als wij van de HEERE en van zijn Geest lezen; wie zou op zich durven nemen om daaruit alleen te bewijzen, dat er in de Godheid een meervoud van Personen en wel van drie, gevonden wordt? Wie zou het durven ondernemen, een Jood bijvoorbeeld, uit zulke plaatsen van het leerstuk te overtuigen? Niemand voorzeker die weet wat het betekent werkelijk bewijzen te geven. Als een plaats der Heilige Schrift tot bewijs van enig leerstuk zal kunnen dienen, moet zij die waarheid, die men eruit bewijzen wil, duidelijk leren. Het moet de eerste natuurlijke zin zijn... Men moet er zijn gevoelens niet eerst behoeven in te leggen, zij moeten er natuurlijk uit afgeleid kunnen worden'.

Moet een waar christen hier niet vragen: Is dit de zuivere leer der lutherse kerk? Wordt hier niet de grond gelegd voor en de hand van broederschap gegeven aan de Socinianen? En vooral, welk een nieuw zwaard wordt er zo niet aan de Joden gegeven om het voornaamste geloofsstuk van de ware christenen, waarop de ganse christelijke godsdienst rust, opnieuw op het allerhevigste te kunnen bestrijden?

Wil de geleerde heer Sterk een geleerde Jood van deze gewichtige waarheid der Heilige Drieëenheid alleen overtuigen vanuit het Nieuwe Testament? Wil hij dat dan werkelijk aldus doen: 'men beginne met hem Jezus als een Goddelijke profeet, de apostelen als zijn onmiddellijke afgezanten te leren kennen. Men overtuige hem dus langzamerhand van de waarheid van zijn Messiasschap en van de Goddelijkheid dier openbaring, die Hij en zijn apostelen ons gegeven hebben. En dán eerst... ontleene men aan die openbaring de bewijzen van dit leerstuk?'

Ik zou zulk een onderwijs van de geleerde heer Sterk aan een geleerde Jood wel eens willen meemaken. Welk een hagelbui van tegenwerpingen zou hij niet krijgen betreffende de Goddelijkheid van het Nieuwe Testament omtrent de persoon van Jezus, zijn Goddelijke zending, zijn Messiasschap, zijn leer en wonderen. En vooral, hoe zal de geleerde heer Sterk een geleerde Jood alleen uit het Nieuwe Testament kunnen overtuigen dat Jezus de Zoon van God is, indien het geloofsstuk der Drieëenheid niet uit het Oude Testament bewezen kan worden? Laat de geleerde heer Sterk het maar eens proberen!

Maar kan het betoog van de weleerwaarde heer Sterk de toets van een gezond oordeel doorstaan? Ik stel een paar vragen:

1e. Is het een juiste redenering: 'Als men een Jood met bepaalde teksten uit het Oude Testament niet overtuigen kan, dan kunnen die teksten niet als bewijs gebruikt worden?' Moet dan de toestemming van een Jood de regel van uitlegkunde van de kerk zijn? Als de heer Sterk eens tevergeefs getracht zou hebben om vanuit het Oude Testament een Jood ervan te overtuigen dat Jezus de ware beloofde Messias is, zou hij dan ook de conclusie moeten trekken dat deze profetieën dus niet voldoende zijn om dat te bewijzen?

2e. Laat de heer Sterk niet zeggen: 'Deze plaatsen uit het Oude Testament, die men gewoonlijk aanhaalt om het leerstuk der Drieëenheid te bewijzen, zijn voor een Jood niet voldoende'. Laat hij liever zeggen: 'Ze zijn voor mij niet voldoende'. Dan hoeft hij niet achter de dekmantel van een Jood te schuilen.

3e. Is het juist dat niemand zou durven een Jood vanuit het Oude Testament van de Heilige Drieëenheid te overtuigen? Hebben verschillende protestantse godgeleerden dat nooit getracht? Hebben zelfs de oude rabbijnen het al niet gedaan? Zie de door mij aangehaalde plaatsen uit hun geschriften op de pp. 319-330 en 348 v.v. van dit boek.

4e. De geleerde heer Sterk noemt ook nog Ps. 33:6 De hemel is door het Woord des HEEREN

gemaakt en al haar heir door de Geest van zijn mond als een van de voornaamste plaatsen uit het Oude Testament, waarmee men de leer der Drieëenheid wilde bewijzen. Hij zegt: 'Men neme de proef eens om een geleerde Jood door deze tekst deze leer te bewijzen. Hij zal u antwoorden, dat deze manier van spreken niets anders is dan een oosterse en dichterlijke beschrijving van Gods almacht. Op een andere wijze zegt volgens hem de dichter hetzelfde in vers 9: Wanneer Hij spreekt, geschiedt het en wanneer Hij gebiedt, staat het. Hij zal u vragen of de Geest van Gods mond, die elders de adem van zijn lippen heet, niet Gods almachtig bevel kan te kennen geven. En hij zal tenslotte tí dwingen hém te bewijzen dat David onder het Woord des HEEREN de Zoon van God verstaan heeft. Of liever: hij zal u bewijzen dat David deze onmogelijk bedoeld kan hebben. Hier schuilt de geleerde heer Sterk alweer onder de dekmantel, nee, nu niet van een gewone, maar van een geleerde Jood.

Maar ik stel opnieuw een paar vragen:

1. Moet de verklaring van een geleerde Jood voor een christen de regel van een zuivere uitleg zijn? Als men een geleerde Sociniaan met Matth. 28:29 niet zou kunnen overtuigen van de Drieëenheid Gods, zou de geleerde heer Sterk dan ook zeggen dat deze tekst dit leerstuk niet kan bewijzen?
2. Zou een leraar der lutherse gemeente niet kunnen bewijzen dat David met het Woord des HEEREN de Zoon Gods bedoeld moet hebben? De oudste rabbijnen konden dat zelfs. Zie p. 105-112; 281-298 en 357-362 van dit boek.
3. Zou een geleerde Jood werkelijk voor een christen kunnen bewijzen dat de dichter van Ps. 33:6 met geen mogelijkheid het leerstuk der Drieëenheid gekend kan hebben? Zelfs een Lipman en een Isac ben Abraham hebben dat niet gewaagd.

Verder: de weleerwaarde heer Sterk begint tenslotte zijn eigen gedachten vrij uit te spreken: 'Is het denkbaar dat David met het Woord (uit Ps. 33:6) iets bedoeld kan hebben, dat in die tijd volledig onbekend was? Johannes kon onder het Woord (in het begin van zijn evangelie) een Wezen van hogere rang verstaan... want hij sprak tegen de zogenaamde gnostieken, die dit Woord ingevoerd hadden en er een verheven Wezen mee bedoelden dat slechts weinig minder dan God was'. Kijk, nu spreekt de heer Sterk uit zijn eigen hart. Maar was het Woord, het zelfstandige Woord, de Zoon van God, werkelijk onbekend in Davids tijd? Hoe kon hij dan Israëel vermanen de Zoon te kussen, Ps. 2:12? Wat zeg ik? In Davids tijd? Was het Memra JEHOVAH, het Woord des Heeren, de Zoon van God al niet van Eden af bekend? Zie p. [280]v.v. Hoe zou de gezegende Heiland zich trouwens anders op Mozes en de profeten kunnen beroepen om te bewijzen, dat Hij de Messias was, de Zoon van God. Hij zegt immers: Onderzoekt de Schriften... die zijn het die van Mij getuigen, Joh. 5:19.

In een noot op p. [432] merkt Duijtsch bovendien nog op dat het woord Memra door de Chaldeeuwse uitbreiders reeds voor de geboorte van Jezus bekend was en het woord Logos (het Woord in Joh. 1:1 bijv.) door de geschriften van Philo al in de tijden der apostelen. Zodat Johannes als apostel der Joden zich van geen gepastere uitdrukkingen kon bedienen om zijn broeders naar het vlees tot het geloof te brengen en daarin te versterken, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God.

Duijtsch sluit de 'korte uitstap' tegen Sterk af met de woorden:) Moge door de verlichtende genade van de Heilige Geest deze uitstap die gezegende uitwerking op het gemoed van de weleerwaarde heer Sterk hebben, dat hij zijn valse stelling herroept en hierdoor de oude liefde en eenheid in de gemeente van Amsterdam herleven.

Bestrijding van R. Isacs tweede stelling

[434-441] B. R. Isac bewijst zijn tweede stelling, ‘dat het geloofsstuk der Drieëenheid een vals geloof is, dat strijdt tegen het menselijk verstand’ met de volgende woorden: ‘...Ook zelfs het menselijk verstand vordert, dat aan de gezegende God de ware Eenheid wordt toegekend, zonder enige vermeerdering, verdeling en verandering... Alle andere dingen, die wij eenheden noemen, zijn samengesteld; ...zij worden alleen in overdrachtelijke zin, maar niet in waarheid een eenheid genoemd. Maar de gezegende God alleen is de Ware Eenheid. Daarom is het volstrekt onmogelijk dat Hij uit Twee of Drie samengevoegd zou kunnen zijn. Hoeveel te meer is het daarom een vals geloof dat volstrekt tegen het menselijk verstand strijdt, dat drie één en één drie is, niettegenstaande hun bestaanlijkheden onderscheiden zijn. En dit geldt ook voor hun geloof (namelijk van de christenen) dat de Schepper uit de Godheid en mensheid zou zijn samengevoegd. Want het samengevoegde eist een samenvoeger. En al het samengevoegde is een schepsel... en heeft gelijkheid met de andere lichamelijke dingen en is ook onderworpen aan meerderheid, verdeling en verandering en kan derhalve volstrekt geen God zijn. Zo kan ook aan God niet toegeschreven worden dat Hij zichzelf zou kunnen samenvoegen, met of in een lichaam zichzelf zou kunnen overbrengen... En zo hebben zelfs de filosofen, die het Goddelijke Woord niet hadden, nochtans de Eenheid van de gezegende God erkend en alle meerderheid en lichamelijkheid van Hem verwijderd’.

Ziedaar de wapenen van deze Goliath om zijn tweede stelling te bewijzen. Maar zijn ze voldoende? Geloven dan ook de christenen niet dat God alleen de ware Eenheid is en dus onmogelijk uit Twee of Drie samengevoegd kan zijn? En, bovendien, leren ze dat Drie Personen Een Persoon is of dat Eén Wezen Drie Wezens zijn? Dit zou inderdaad volstrekt strijden met het menselijk verstand. Maar nee, zij leren dat er in het Ene Goddelijke Wezen Drie onderscheiden Goddelijke Personen zijn, namelijk Vader, Zoon en Heilige Geest; omdat God zich alzo in zijn Woord geopenbaard heeft, dat deze drie onderscheiden Goddelijke Personen de enige, waarachtige en eeuwige God zijn.

In het tweede deel van zijn brede redenering over zijn tweede stelling richt R. Isac zich tegen de nauwe vereniging van de twee naturen in Christus. Maar deze grote verborgenheid: God is geopenbaard in het vlees! zal in het derde Stuk van dat derde Deel opzettelijk besproken en uit Mozes en de profeten en zelfs door de verklaringen van uw oude rabbijnen bekrachtigd worden, namelijk dat de aan de vaderen beloofde Messias, de Immanuël, de Godmens, God en mens in één persoon moet zijn. Dan zal zich ook de ge-paste gelegenheid voordoen, met nadruk te bewijzen dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, opdat gij, gelovende het leven hebt in zijn naamtas

Bestrijding van R. Isacs derde stelling

[441-471] C. R. Isacs derde stelling was: dat het geloofsstuk der Drieëenheid zelfs strijdt tegen de meeste gezegden van de schrijvers van het Evangelie. Deze werpen dat zelfs geheel omver. Hij wil dat aantonen met verschillende teksten: Matth. 12:32: Zo wie enig woord zal gesproken hebben tegen de Zoon des Mensen, het zal hem vergeven worden; maar wie tegen de Heilige Geest zal gesproken hebben, het zal hem niet vergeven worden. Deze gezegden vindt men ook in Mark. 3:28 en Luk. 12:10. Zie daar (aldus R. Isac): Deze mensen beweren hier juist zo duidelijk mogelijk dat de Heilige Geest en de Zoon niet Een zijn. Verder Mark.

13:32: Maar van die dag en dat uur weet niemand, noch engelen... noch de Zoon, dan de Vader.

Ook hier blijkt dat de Vader en de Zoon niet een zijn. De Zoon weet immers niet, wat de Vader weet. Daarom kan Hij ook geen God zijn. We vinden ook nergens dat Jezus zichzelf God genoemd heeft. Hij noemt zich alleen een Gezant van God. Zoals in Matth. 10:40 staat: Wie u ontvangt, ontvangt Mij. En wie Mij ontvangt, ontvangt Hem, die Mij gezonden heeft. En zo zegt Hij ook van zichzelf dat Hij een mens is. Zoals geschreven is in Joh. 8:40: Maar nu zoekt gij Mij te doden, een mens die u de waarheid gesproken heeft. En zegt Paulus ook niet in Rom. 5:15:...de gave door de genade, die daar is van één mens, Jezus Christus. En spreekt deze van zichzelf ook niet als van de Zoon des mensen? Deze hele zaak kan ook bewezen worden uit het gebed, dat zij (de christenen) het Onze Vader noemen. Jezus leert Zijn discipelen daarin niet tot de Drieënige God te bidden of tot Hemzelf, omdat Hij de Zoon zou zijn of tot de Heilige Geest, maar alleen tot de enige God, die in de hemelen is. En zijn er ook onder de christenen niet vele geleerden geweest, die alleen de eenheid van de gezegende God erkenden? De Ebionieten, Servet c.s. de Arianen? En geleerden als Martinus Zachwitz?

Ziedaar, hoe deze Goliath nu zelfs het evangelie gebruikt als voornaamste wapen om zijn derde stelling te bewijzen. Maar zijn bewijs is zeer verward en volstrekt vals. Want:

A. wat wil hij hiermee toch bewijzen? Openbaart hij hiermee niet zijn diepe onkunde in de profetische Schriften? Moest dan niet de Messias, een waarachtig rechtvaardig mens en nochtans de waarachtige God, God en mens in één persoon zijn? Waarheden, die reeds in het tweede Deel, p. [96]v,v. uit Mozes en de profeten bewezen en zelfs uit verklaringen van uw oudste rabbijnen bekrachtigd zijn en in het tweede Stuk van dit derde Deel nog breedvoeriger bewezen zullen worden?!

Maar handelt R. Isac bar Abraham in zijn betoog niet trouweloos? Laat ik dit kort bewijzen.

a. Zeker, Jezus heeft als Middelaar zichzelf zeer dikwijls een mens genoemd en ten aanzien van zijn menselijke natuurt ook verklaard de dag des oordeels niet te weten en dat de zonde tegen Hem bedreven niet zo zwaar was als die tegen de Heilige Geest. Maar waarom gaat R. Isac, die toch het evangelie wel gelezen heeft, nu voorbij aan zulke uitspraken, die voor Jezus' Godheid pleiten? Dat Hij is de Christus, de Zoon van God, Matth. 16:16?! Dat Hij is de waarachtige God en het eeuwige leven, 1 Joh. 5:20?! Dat Hij is God, boven alles te prijzen in der eeuwigheid, Rom. 9:5?! Laat ik nu bij deze gelegenheid het zalig Evangelie, dat ik tot nu toe gesloten moest houden, maar waarop deze bestrijder der waarheid zich nu beroept en het als zijn sterkste wapen beschouwt, voor uw ogen openen en slechts enkele bewijsplaatsen noemen. 1. Begrepen zelfs onze voorvaders niet heel goed dat Jezus zichzelf Gode gelijk maakte door God zijn Vader te noemen, Joh. 5:18?!

2. Antwoorde Hij niet op de vraag van de hogepriester: Zijt gij de Christus, de Zoon van de levende God?: Ik ben het?! Mark. 14:61v. Betuigde Hij niet openlijk voor de hele Joodse schare: Ik en de Vader zijn één, wie Mij gezien heeft, heeft de Vader gezien, Joh. 10:30; 14:9?! Eiste Hij voor zichzelf geen Goddelijke ere op?! Eiste Hij niet van onze vaders Hem dezelfde Goddelijke eer toe te brengen als aan de Vader: Wie de Zoon niet eert, eert ook de Vader niet, Joh. 5:23v.?! Verplichtte Hij onze vaders niet in Hem te geloven als in God, Joh. 14:1 en zei Hij niet, dat van het geloof in Hem het eeuwige leven afhangt: Wie in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven, 3:36?! Was Hij ook niet Goddelijk alwetend?! Hij wist wat in de mens was, Joh. 2:25; Mark. 2:6-9; Matth. 12:14v. Zei ook Petrus niet: Heere, Gij weet alle dingen, Joh. 21:17?!

b. Zeker, als Middelaar noemt Jezus zich de Gezant des Vaders. Maar strijdt dit met zijn

Goddelijkheid? Stelt Hij zijn werken niet aan die van God gelijk?: Gelijk de Vader de doden opwekt, zo maakt ook de Zoon levend die Hij wil, Joh. 5:21. Denk ook aan zijn Goddelijke wonderen! Vooral aan zijn dodenopwekkingen: de jongeling van Naïn, het dochttertje van Jairus, Lazarus, Luk. 7:14v.; Mark. 5:41v.; Joh. 11:43v.! En wat denkt u van: Ik heb macht de zonden te vergeven! Luk. 5:24 en mijn leven af te leggen en wederom te nemen! Joh. 10:17v.! c. Zeker, als Middelaar leerde Hij zijn discipelen de Vader te aanbidden. Maar heeft Jezus zich als de Zoon van God niet dezelfde Goddelijke eer van aanbidding toegeëigend?! Was Hij niet het voorwerp van aanbidding van Thomas, Joh. 20:28; van Stefanus, Hand. 7:59; van Paulus, Hand. 9:6; van al de apostelen, die Hem aanbaden, Matth. 28:17?! Tijdens zijn omwandeling op aarde, Matth. 14:23, en na zijn opstanding, Matth. 28:17?! Was de Heilige Geest ook geen voorwerp van aanbidding?! Zie Hoogl. 4:16. En heeft Jezus zijn apostelen niet bevolen tot de Heilige Geest te bidden, toen Hij zei: Bidt dan de Heere des oogstes (de Heilige Geest!) dat Hij arbeiders in zijn oogst uitstote, Matth. 9:38?!

d. Zeker, Paulus noemt Jezus als Middelaar een mens. Maar ontkent hij hiermee zijn Godheid?! Hij noemt Hem toch Gods eigen Zoon; de Heere der heerlijkheid; God boven alles te prijzen in der eeuwigheid; God geopenbaard in het vlees; de Heere, dewelke zij de heerlijkheid tot in alle eeuwigheid?! Rom. 8:32, 1 Cor. 2:8, Rom. 9:5, 1 Tim. 3:16, 2 Tim. 4:18.

Ik vraag nog eens: Is R. Isac ben Abraham niet trouweloos, als hij al die bewijsplaatsen, die ik onder a t/m d noemde, voorbijgaat?

Laat ik de Nederlandse Joden, die in hun Antwoord op de brieven van de heer J. Priestley aan hen geschreven, ook op zulke teksten wezen¹⁵⁰, tot rechters oproepen om te beoordelen, of ik R. Isac ten onrechte van trouweloosheid beschuldig. Zij schreven immers aan Priestley: (noot op p. [460v.] 'wij kunnen niet ontkennen dat, als die Schriften, die bij u en de christenen het Nieuwe Testament heten, Goddelijke Schriften zijn en dus de waarheid Ieren, dat dan uw Jezus waarachtig God moet zijn; want dat wordt daarin duidelijk geleerd'. Wat een prachtige taal. Moge de goede God die geloofsgenade schenken om de Goddelijkheid van het Evangelie te erkennen. Maar daarover in het tweede Stuk van dit derde Deel.

Even trouweloos handelt R. Isac ten opzichte van de bewijsplaatsen van de Heilige Drieëenheid. Heeft hij nooit de geschiedenis van de doop van Jezus gelezen in Matth. 3:16v.? Daar wordt de Zoon in zijn aangenomen menselijke natuur gedoopt. De Heilige Geest daalde op Hem neer. En de Vader sprak: Deze is mijn Zoon, mijn geliefde... Heeft hij nooit het doopbevel van Jezus aan de apostelen gelezen:...hen dopende in de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, Matth. 28:19?! Heeft hij nooit gelezen dat Jezus beloofde de Trooster te zenden van de Vader, namelijk de Geest der waarheid, Joh. 15:26?! En de zegenwens van Paulus: De genade van de Heere Jezus Christus, de liefde Gods en de gemeenschap van de Heilige Geest, 2 Cor. 13:13?! R. Isac ging deze plaatsen maar voorbij, omdat dit heldere licht van het evangelie hem teveel in de ogen schitterde.

B. Wat het slot van zijn vals betoog betreft, waar hij zich beroept op geleerde 'christenen' als Martinus Zachwitz e.a., zijn allen, die christenen heten, ware christenen? Heeft ook Israël geen ketters gekend, die de aller-gewichtigste geloofsstukken, gegrond op Mozes en de profeten loochenden? Was er niet een Mani, die twee goden leerde? En loochenden de Sadduceeën niet de opstanding uit de doden? Zijn deze ketters de erenaam 'Jood' wel waard?

Ziehier nu, geliefden om der vaderen wil, de geloofsverborgenheid der Heilige Drieëenheid

breedvoerig uit Mozes en de profeten en de geschriften van uw beroemdste en oudste rabbijnen bekrachtigd en de tegenwerpingen van R. Isac ben Abraham weerlegd.

De Heilige Drieëenheid een geloofsverborgenheid!!! waarvan R. Schimon ben Jochai in zijn boek Sohar zegt, dat het de grondwaarheid is van alle verborgenheden, die de mens in deze wereld volstrekt moet kennen en dat het voor een ieder die zich niet toelegt om ze te kennen, beter ware dat hij nooit geboren was.

Oordeelt nu zelf, zonen van Abraham. Is het geloof der Nazareeërs in de Drieënige God een vals geloof? Hoe kunt gij dan zo roemen op uw geloofsartikelen, dat gij het ware geloof hebt, daar gij de ware God, die zich als een Drieënige God in zijn Woord openbaart, niet kent en deze geloofsverborgenheid voor u zelfs een rots der ergernis is?

Laat ik nu uzelf weer tot rechters aanstellen. Oordeelt zelf, geliefde broeders: hoe kan R. David Kimchi in zijn verklaring van Jes. 53 nu zulk een ootmoedige schuldbekentenis in de mond der Nazareeërs leggen, namelijk dat zij... belijden zullen dat...het Joodse volk... zijn ziel tot een schuldoffer gesteld en in de dood uitgestort heeft en dat het uit het land der levenden is afgesneden, niet om zijn zonden, maar om hun zonden (n.l. die der Nazareeërs) te verzoenen, hen te genezen en de vrede voor hen aan te brengen en daar dan de valse stelling bijvoegen, dat de Nazareeërs in de tijd der verlossingen zien zullen, dat het geloof dat Israël heeft vastgehouden, het waarachtige geloof is en het hunne een vals geloof?!

Is deze stelling niet volstrekt vals?! Is niet het tegendeel breedvoerig betoogd, dat de ware Nazareeërs, die in de Drieënige geloven, zoals Hij zich in zijn Woord geopenbaard heeft, het waarachtig geloof hebben en dat het tegenwoordige Joodse volk de ware God niet kent?! Voor hen is (immers) deze geloofsverborgenheid der Heilige Drieëenheid die de grondwaarheid is van alle verborgenheden, een steen des aanstoets en een rots der ergernis. Dit alles is de reden, waarde broeders, waarom ik de geloofsverborgenheid der Heilige Drieëenheid zo breedvoerig bewezen en verdedigd heb.

En ik zou nu de zeer gewichtige Drie vragen door de Nederlandse Joden, in hun Antwoord op de brieven van de Welgeleerde Heer Joseph Priestley aan hun natie geschreven, ter zijner beantwoording opgegeven, voldoende kunnen beantwoorden.

Ik hoop dit te doen in het **tweede Stuk van dit derde Deel** van *Israëls verlossing en eeuwige behoudenis*, dat, zo de Heere wil en mij in het land der levenden mocht willen sparen, binnen korte tijd volgen zal.

En ik heb enige gegronde hoop u van de zuivere geloofsleer der ware christenen te overtuigen en tot het geloof te bewegen, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God! En opdat gij, gelovende, het leven hebt in Zijn Naam! Amen.

I S R A Ë L S

VERLOSSINGE

EN EEUWIGE

BEHOUDENIS.

TWEEDE DEEL.

ישועה ישראל
JESCHUGNAT ISRAËËL,
OFTE

I S R A Ë L S
VERLOSSINGE
E N E E U W I G E
BEHOUDENIS.

Voorgesteld uit Gods HEILIG WOORD, gestaafd, e
bevestigd met den TALMUD, en de schriften
der Oudste en vermaardste RABBYNEN,
tot opwekking, Overtuiging, en bekee-
ring, van het in de Vier hoeken der
Waereld verstrooide

I S R A Ë L;

Door hunnen Broeder naar den Vleesche,
CHRISTIAAN SALOMON DITSCH.

TWEEDE DEEL.

Gedrukt voor den Auteur.

Tot **A M S T E L D A M.**

By **DIRK SWART**, Boekverkoper op de hoek van d
Cingel en oude Lelystraat.

OP HET
T W E E D E D E E L
V A N
I S R A Ë L S
V E R L O S S I N G E
E N E E U W I G E
B E H O U D E N I S S E .

Gevisiteert en Geapprobeert, door de
Eerw. Clasfis van Amsterdam den
20 February 1770.

NB. De Autheur erkent geen Exemplaren egt, als,
die door zyn hand onderteekent zyn, *C. B. J.*

Zy, die de Welvaart van hun Evennaasten wenschen
En zoeken, moeten ook, voor 't oog van alle Menschen,
Het Licht, door d'Opperheer in hunne Ziel geplant,
Doen schynen, om hen ook dat overdierpaar pand,
Dat kostelyk kleinood, daar 't al aan is gelegen,
Deelachtig te doen zyn, door hulp van 's Hemels zegen:
Te meer, wanneer dat Licht, dat zy, in zeeke maat,
Ontfingen van den Heer, in geestlyk Licht bestaat.

Zo toont nu weder D U I T S C H het Licht, dat hem
verlichtte,

Aan zyne Broedren naar den Vleesche; om hun gezichte,
Zolang met duisternis beneveld, meer en meer
Te ontfluiten, tot hun heil, en roem van d' Opperheer.
Hy stelt *Messias*, in zyn Staaten en vermogen,
En in zyn Ampten, hun weér Zonneklaar voor Oogen;

Zo uit hun Leeraars en hun vast getuigenis,
Als uit Godts heilig Woord, dat eeuwig Waarheid is,
Zo dat ze konden zien 't bedrog van hun gedachten,
En dat de *Goël*, dien zy met veel prachts verwachten,
Heel anders komen moest; en dat ze, gantsch misleid
Door waan, hem moesten zien, in zyne nedrigheid,
Voor zyn verhooging, die zy hem ten eersten geeven.

Dus, door de Menschenliefde, en zucht tot hen gedreeven,

Vertoont hy hun het Licht, dat zyne Ziel ontving,
Na zo veel tegenspoed en droeve fukkeling;

En wenscht, dat zy ook deel aan de onwaardeerbare
schatten

Der Ziele neemen, en de zaak eens wel bevatten;

Opdat ze erkennen, lang in 't Woordelyk begrip

Gedwaald te hebben, dat ze met het edel Schip

Van hunne Ziel, door Storm, in een verkeerde Haven

Gedreeven zyn, en zich met ydelheden laaven,

En heilloos blyven tot den allerlaatsten dag,

Zo geen bekeering volgt. Hy toont u 't hoog gezacht

Van Vorst *Mesias*, en hy zal 't u nader toonen,

Ja u doen zien, dat ge u niet langer kunt verschoonen,

o Joodsche Mannen! en dat gy den valschen schyn

Verlaaten moet, indien gy wilt BEHOUDEN zyn!

H. v. E.

O P

OP HET
T W E E D E D E E L
V A N
I S R A È L S
V E R L O S S I N G E
E N E E U W I G E
B E H O U D E N I S S E.

Elendig Menschdom, diep vervallen,
Van Godes gunst, en 't eeuwig heil,
Eilaas, verbode vrugt uw allen
Stort in den afgrond, veel te steil,
En hoog, om ooit daar uit te raken
Door eigen wysheid, kunst of vlyt,
Den dood bedreigd, die moet gy smaken,
En sterven tot in Eeuwigheid.
Wie 's magtig om uw te verlossen
Uit dezen Kolk van diep Elend?
Wie 's magtig om dien toorn te torsfen,
Oneindig Eeuwig zonder End?

* 4

Nie-

Niemand hoe ryk hy ook mag weezen,
Hoe wys en magtig hy ook zy,
Die ooit zyn Broeder uit 's doods vreezen
Verlossen kan en spreekten vry;
Die voor zyn eigen schuld moet sterven,
Kan die een ander spreekten vry?
Zyn eigen Leeven te verwerven,
Een anders schuld voldoen daarby?
Neen, niemand kan zig zelf bevryden,
Veel min zyn Broeder van den dood,
De prys betaling, en het lyden,
Is veel te zwaar, 't Rantzoen te groot.
Daar lag het Menschdom gansch verlooren
In Onmagt, en in diep Elend',
Moest Eeuwig in zyn Zonden smooeren,
Had Godt zich niet tot hem gewend.
Geen hulp nog raad, als by den Heere,
By Godt is magt en wysheid groot,
Ach Zondaar wilt uw tot hem keeren,
By hem is uitkomst in den dood.
Komt Israël, wel eer verkooren,
Bemind nog om der Vadren wil,
Ey wilt u Broeder hier eens hooren,
Bepaald uw aandagt hier eens stil;

Ziet

Ziet hoe hy uit Godts zuivre Waarheid
Uw toont den weg der Zaligheid,
En Vorst Mesfias in zyne klaarheid
En dierbaarheid uw open leid;
Hoe hy uw toont, al d'oude Vadren,
In haar verwagting op dat heil,
Hoe zy die tyden zagen nadren
De hoop haar steun was onderwyl;
Hoe zelf in de eerstbeloofde Zeegen,
Van 't Zeegenende Vrouwen-Zaad,
Dit heil het welk zou zyn verkreegen,
Lag opgesloten, in die raad
Van Zaligheid, Godts welbehagen,
Zyn eer en 's Menschen Zaligheid
Aan d' eerste Ouders opgedragen,
Een liefde al van Eeuwigheid
Van haar geloofd en ook beleeden
Van Abel voort tot David goed,
Die al dit heil en Zaligheden
In hoope zagen te gemoet,
En alle hun geloove bouwden
Op dezen Steen, *Vorst Mesfias*,
Haar zelve aan hem toevertrouwen,
Die Jacob zyn verwagting was.

* 5

Hy

Hy was haar *Goël*, en haar borge,
Haar heil en toevlugt in den nood,
Zy wentelden op hem haar zorgen,
By hem is uitkomst in den dood.
Dus eerden zy hem als haar Koning,
En leerden van hem als Propheet,
Den weg die leid na 's Hemels woning
Daar hy als Priester stond gereed,
Om al zyn Volk te Rantzoeneeren,
Te koopen door zyn eigen bloed,
Haar straf te dragen, Godt te eeren;
Zy maakten schuld en hy voldoet.
Zulk een Verlosfer moest het wezen
Die ons zou helpen uit den nood,
Waar Mensch, ook eeuwig Godt gepreezen,
Emanuël oneindig groot,
En waardig te zyn aangebeden,
Onnozel, heilig, onbesmet,
Als zulk een borg heeft hy geleeden,
Hy is het einde van de Wet.
Wat dunkt u nu, gy Isrels Kindren,
Van zulk een Vorst en Messias?
Waarom verwerpt gy dien beminden,
Die d' hoop van uwe Vadren was?

Gy

Gy hebt gesmeed veel ydelheden
Van een Messias na uw wil,
Zo strydig tegen woord en reden,
Ach ziet eens wat een groot verschil
'Er is met uw ydle gedagten
En 's Heeren zuiver dierbaar Woord,
Dewyl gy gaat dit woord veragten,
Wat wysheid zoud gy hebben voort,
Helaas, het zyn uw Schriftgeleerden,
Door welkers leer gy zyt verleid,
Den weg des Heeren zy verkeerden
Door haren waan, en ydelheid.
Hoe zyt gy menigmaal bedrogen,
In uw verwagting, valsche waan,
Ach! merk eens op, ontsluit uw Oogen,
Vraagt na de regte levens baan,
Die door uw Broeder word betreden,
Na dat hy eerst had lang gezocht
Met droefheid, zugten, en gebeden,
Veel Ramp, en Kruis had doorgebracht,
Ei volg hem na op 't spoor der Vadren,
En onderzoek Godts heilig Woord,
Doorlees met aandacht deze bladren,
Verlaat uw ydelheid nu voort,

En wend u tot hem, die de Zoon
 En ook de Heer van David is,
 Hy draagt den Scepter en de Kroone
 Hy is ISRAELS BEHOUDENIS.
 Vraagt gy, wie is die Held, die schoone,
 Die Koning, op dat ik hem zoek?
 Dat zal uw Broeder uw aantoonen,
 In 't derde Deel van dit zyn Boek.

Uit Vriendſchap.
 Pr. V. D. M.

E R R A T A.

De goedgunſtige Leezer gelieve de volgende
 Drukfouten aldus te verbeteren:

Pag.	Reegel	ſtaat	Lees
48	— 23	— boosheid	— brosheid
66	— 28	— 197	— 119
87	— 16	— ophouwen	— opbouwen
112	— 10	— nit	— uit

ישועת ישראל

JESCHUGNAT ISRAËEL,
 O F
 I S R A Ë L S
 VERLOSSINGE
 E N E E U W I G E
 BEHOUDENIS.

P S A L M 49. vs. 8, 9, 10.

אִם לֹא־פָדָה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא־יָתֵן לְאֱלֹהִים
 כִּפְרוֹ : וַיִּקַּר פְּדִיּוֹן נַפְשָׁם וַחֲדָל לְעוֹלָם:
 וַיִּהְיֶעוֹד לְנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשְּׁחָת :

NIEMAND VAN HEN ZAL [ZYNEN] BROEDER
 IMMERMEER KUNNEN VERLOSSEN; HY ZAL
 GODE ZYN RANTZOEN NIET KUNNEN GEE-
 VEN: WANT DE VERLOSSINGE HARER ZIE-
 LE IS TE KOSTELYK, ENDE ZAL IN EEU-
 WIGHEID OPHOUDEN: DAT HY OOK VOR-
 TAAN GEDURIGLYK ZOUDE LEEVEN, [EN-
 DE] DE VERDERVINGE NIET ZIEN.

Nde gy en zult geene Verlossinge ne-
 men, voor de Ziele des Doodslagers, die schuldig is te sterven; want hy
 zal zekerlyk gedood worden, ook en
 zult gy geene Verlossinge neemen, voor dien die
 II. DEEL. A ge-
 Num. 35: 31, 32.

2 ISRAELS VERLOSSINGE

gevlugt is, na zyne Vrystad, dat hy zoude wederkeeren om te woonen in het Land tot den dood des [Hogen] Priesters. Dus luiden de woorden van den groten Wetgever tot Mozes, om de Richters te waarschouwen; en wel eerstelyk: Dat zy geen verzoeninge noch Rantzoen zullen aannemen, voor een *moetwillige Doodslager*, om hem vry te spreken, al wilde hy of eenige zyner nabestaande, hun geheel vermogen geven ter behoudinge van zyn leeven: Maar dat hy onvermydelyk den dood zoude moeten ondergaan. Hy moest sterven *zonder Barmhertigheid*. Niet alleen dat hem geen Barmhertigheid mogt geschieden, om hem van den dood te verlossen en te behouden; maar de HEE-RE hadt zelf verboden, met de zodanige in 't geheel eenig medelyden te hebben, zeggende: *uwe ooge en zal zyner niet verschoonen*. Daar was geen schuilplaatze voor zodanig een, om zyn leeven te kunnen behouden, al hadde hy de HOORNEN des Altaars zelfs aangegrepen, *voor myn Altaar* (zegt Godt) *zult gy den zekven neemen, dat hy sterve*. Zo zeer is een Man des bloeds den HEERE een grouwel! Immers konde voor het Land geen verzoeninge gedaan worden, over het bloed, dat daar in vergoten was, *dan door het bloed des geenen, die dat vergoten hadt*, want de bedreiging Godts, die hy al kort na den Zondvloed der Waereld heeft uitgesproken, *Gen. 9: 6*. moest van geslagte tot geslagte onderhouden worden, als zynde ten hoogsten noodzakelyk ter behouding van de Menschelyke Maatschappy'.
Maar

Deut. 19:
13.

Exodus
21: 14.

Num. 35:
34.

3 ENEEUWIGE BEHOUDENIS.

Maar ook ten anderen, dat zy geene verzoeninge zouden neemen, voor de geene, die in *onwetendheid*, of by toeval, een doodslag gedaan hadde, en na de VRYSTAD gevlugt was, om hem ontslag te verleenen, of Vryheid te geeven *om te woonen in het Land*. Neen, dat was hun zowel verboden als het eerste, maar hy moest in de Vrystad blyven TOT DEN DOOD DES HOOGENPRIESTERS, en dan was hy in Vryheid gesteld.

Vraagt iemand, wat was daar de reden van, dat hy nergens anders door konde in Vryheid gesteld worden, dan door den dood van den Hogenpriester? „ Rabbi *Aben esra*, *R. Aben esra* en *R. Salomon* beweerden in hunne verklaringe, dat dit de reden was: dewyl hy (namelyk de Hoge priester) tot Godt had moeten bidden, dat zulk een ongeluk onder Israël niet mogte gebeuren. Daarom moest de Vluchteling in de Vrystad zo lang blyven, tot dat de Hoge priester gestorven was.” Ik zal my hier niet ophouden om deeze gedagten te wederleggen, en ze liever overlaten aan een ieders gezond Oordeel.

Doch *R. Abarhanel*, schynt het in den eersten opslag iets beeter te verklaren, (t welk hy ontleend heeft van den vermaarden *Maimonides*) en zegt, „ dat door het sterven van den Hogenpriester, die de uitmuntenste boven alle Menschen was, het gantsche volk zo zeer verschrikte, dat een ieder van hun zyne eige Sterfelykheid ter herten nam, — dat de dagen des Menschen als